

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

**Формування естетичної культури учнів
початкових класів на уроках образотворчого
мистецтва засобом аплікації**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 610 групи
Писарюк Ганна Володимирівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент **Шестобуз О.С.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри*

протокол № 4 від 12 листопада 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Писарюк Г.В. Формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр» зі спеціальності 013 Початкова освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 86 с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні основи формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації, розкрито вікові особливості та виявлено рівень сформованості естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Обґрунтовано педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів, визначено методичний інструментарій формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації, доведено вагомість рівня сформованості естетичної культури школярів.

Ключові слова: естетична культура, естетичний смак, аплікація, молодші школярі, урок образотворчого мистецтва.

ABSTRACT

Pysariuk H.V. Forming the aesthetic culture of elementary school students in fine art lessons by means of application. Manuscript. Master's work for obtaining the Master's degree in specialty of 013 Primary Education. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024. 86 p.

In the qualification work, the theoretical foundations of the formation of the aesthetic culture of elementary school students in the lessons of fine art by means of appliqué were considered, the age characteristics were revealed and the level of the formation of the aesthetic culture of junior high school students in the lessons of fine art by means of appliqué was revealed.

The pedagogical conditions for the formation of the aesthetic culture of junior high school students are substantiated, the methodical toolkit for the formation of the aesthetic culture of elementary school students in fine art lessons by means of application is determined, the importance of the level of the formation of the aesthetic culture of school students is proven.

Key words: aesthetic culture, aesthetic taste, application, younger schoolchildren, fine art lesson.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Г.В. Писарюк

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБОМ АПЛІКАЦІЇ	9
1.1. Аналіз проблеми формування естетичної культури учнів початкових класів у дослідженнях учених.....	9
1.2. Вікові особливості формування естетичної культури молодших школярів.....	18
1.3. Аплікація як засіб формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва	29
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБОМ АПЛІКАЦІЇ	38
2.1. Дослідження рівня сформованості естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації	38
2.2. Характеристика педагогічних умов формування естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.....	47
2.3. Методичний інструментарій формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації ...	51
Висновки до другого розділу	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ... Ошибка! Закладка не определена.	
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У нинішній час, коли людство стоїть на порозі неймовірних винаходів і відкриттів у різних галузях, важливо, щоб людина не загубилася у вирі бурхливих подій і залишалася по-справжньому Людиною в комп'ютерній та віртуальній реальності. Тому перед освітою стоїть завдання зробити освітній процес максимально людським і виховати гармонійну та морально зрілу особистість, здатну створити цивілізацію добра і любові, інтелекту, краси, творчості та високої духовності.

Враховуючи культурно-історичний досвід нашої країни та інших народів, національна концепція національної освіти і виховання визначає, що головне завдання полягає не тільки в тому, щоб вивести освіту і виховання з нинішньої серйозної кризи, а й у тому, щоб радикально її реформувати і трансформувати, піднявши до найвищих стандартів у світі. Переконані в тому, що демократизація, гуманізація та гуманізм неможливі без відродження історії національної культури, яка концептуально осмислює основні проблеми національної освіти та розвитку, народної освіти і традицій народного виховання.

Державна система освіти постійно відтворює і поглиблює емоційні, естетичні, мистецькі, моральні та інтелектуальні елементи національної свідомості, створюючи умови для розвитку талантів і формування духовних якостей кожного громадянина України. Потенціал – найвища цінність нації і країни.

Національна освіта досягає глибокого та всебічного розуміння аборигенів, їх історії, культури та духовності, і на основі цього розуміння кожного учня, самого учня як особистості та частини нації, а через усе це людство організовує самоосвіту та самовиховання. Самовиховання – найефективніший шлях до розвитку та самовдосконалення особистості.

В останні роки естетичне виховання є найважливішим засобом формування реалістичних поглядів, морального виховання та психологічного

виховання, тобто як засіб формування всебічного розвитку людини, привертають увагу його теоретичні та практичні питання, духовно багата особистість.

Стан дослідження проблеми. У працях науковці В.Сухомлинський, К.Ушинський вказують на необхідність формування естетичної культури особистості, – це особливо важливо в найбільш сприятливому віці початкової школи. Питання естетичної культури в педагогічному аспекті широко висвітлено у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти С.Лисенкової, С.Русової та ін.

Формування естетичної культури молодшого школяра вивчали В.Прищепа, Я.Карлінська, А.Крамаренко, О.Рудницька, О.Шестобуз, В.Переньолка, О. Прушкова та інші науковці, на основі аналізу праць яких підсумовано, що в основі естетичної культури лежить мета, яка підкреслює – людина повинна розкрити всю глибину своєї сутності, проявити свою особистість, поважати себе і навколишнє, вміти бачити красу в простоті і велич у величчі.

Зважаючи на вищезначене, була обрана тема дослідження **«Формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Зміст дослідження відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки та методики початкової освіти.

Мета дослідження – обґрунтувати педагогічні умови формування естетичної культури учнів початкової школи на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Завдання дослідження:

– проаналізувати проблему формування естетичної культури учнів початкових класів у дослідженнях учених;

- розкрити вікові особливості та виявити рівень сформованості естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації;

- охарактеризувати педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації;

- визначити методичний інструментарій формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Об’єкт дослідження – формування естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування естетичної культури учнів початкової школи на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Гіпотеза дослідження. Використання аплікацій на уроках образотворчого мистецтва у початковій школі сприяє покращенню розуміння естетичних цінностей учнями, активному залученню їх до творчого процесу та підвищенню їхньої естетичної культури.

Для розв’язання поставлених мети і завдань застосовувався комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні:* вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, моделювання змісту, організаційних форм і методів навчання; зіставлення та узагальнення отриманих результатів дослідження з метою обґрунтування сутності досліджуваного явища та визначення оптимальних педагогічних умов формування естетичної культури учнів початкової школи засобами аплікації;

– *праксиметричні* (аналіз педагогічного досвіду та результатів діяльності), за допомогою яких упорядковано та систематизовано дослідницькі матеріали;

– *емпіричні* (дослідження рівня сформованості естетичної культури молодших школярів засобом аплікації).

Теоретичне значення результатів дослідження. В процесі роботи уточнено базово-категоріальні поняття з проблеми дослідження; розкрито вікові особливості та виявлено рівень сформованості естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації, обґрунтовано педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації, визначено методичний інструментарій формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що основні положення роботи доповнюють педагогічне знання й можуть слугувати для подальшої наукової розробки проблеми формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації. Матеріали дослідження можуть бути реалізовані під час організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені та обговорені на методичному об'єднанні вчителів початкових класів у Вовчинецькій гімназії Берегометської селищної ради Вижицького району Чернівецької області.

Публікації. Основні положення та результати досліджуваної проблеми були презентовані на:

Щорічній студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи (м. Чернівці, 16 квітня 2024 р.).

Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції
«Студентська молодь у науці» (м. Хмельницький, 13 травня 2024 р.).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБОМ АПЛІКАЦІЇ

1.1. Аналіз проблеми формування естетичної культури учнів початкових класів у дослідженнях учених

Естетичне виховання та естетичний культурний розвиток підростаючого покоління є актуальним питанням. Особистісна спрямованість сучасної освіти полягає в тому, щоб молода людина переживала естетичний досвід, займалася творчою діяльністю, що є основою естетичного розвитку особистості.

У цьому контексті особливого значення набуває розуміння специфіки естетичного виховання і естетичної діяльності, а також основних теоретичних основ формування естетичної культури особистості. Естетична культура особистості була предметом наукового аналізу багатьох учених.

Поняття естетичної культури зародилося ще в сиву давнину і змінювалося в ході розвитку людської освіти, тому питання естетичної культури сьогодні є дуже гострим і дискусійним. Багато вчених стверджують, що сучасній молоді важко оцінити красу того чи іншого. Навпаки, є також деякі погляди на розвиток естетики та естетичної культури, більш сучасні способи подачі інформації та розвиток естетики (Л. Ярошук, Д. Печеневська, 2020, с. 331).

Ідея естетичної культури особистості вперше була теоретизована як невід'ємна частина античності в широкому міждисциплінарному контексті філософських та естетичних вчень про красу природи та реалізацію в природі, в суспільстві та людині (Сократ, Геракліт, Демокріт, Арістотель. Платон). У давнину сформувався естетичний ідеал «прекрасно-доброго», змістом якого була гармонія зовнішньої фізичної досконалості, внутрішньої духовної шляхетності та особистої моральної чесноти.

Так, під час розроблення філософсько-естетичних теорій краси в стародавніх культурах як мету естетичної культури було висунуто ідеал гармонійної особистості (Н. Калашник, 2004, с.15).

З часів Платона й Арістотеля до сьогодення змінилися уявлення про сутність, завдання й цілі естетичної культури. Ці зміни поглядів пов'язані із розвитком естетики як науки й розумінням природи її предмета. Слово «естет» походить від грецького слова «aisteticos» (сприймати почуттями). Філософи-матеріалісти (Дідро) розглядали красу як предмет вивчення естетики. Ця категорія становить основу естетичної системи культури.

Незважаючи на багатство естетичних ідей минулого, розуміння природи естетичної культури лише як культури естетики сьогодні недостатньо для виявлення закономірностей духовного розвитку особистості. У зв'язку з цим слід також звернути увагу на наступні методологічні та методичні положення. Естетика XX-XXI століть вивчає історичне різноманіття форм прекрасного і зводить дані наукових досліджень у естетичну концепцію (В.Каліш, 2017, с. 82).

Мистецтво є найбільш концентрованим вираженням естетичного відношення людини до навколишньої реальності. Естетичне ставлення – це переживання краси як специфічного світла, переживання, що викликає особливий емоційний стан, у якому людина і світ повністю інтегровані. «Цей вплив, – пише І. Бех, – є обопільним: світ впливає на людину, благотворно змінюючи її, а людина – на світ за законами Краси і Добра» (І. Бех, 2005, с.85).

Такий аналіз дає змогу розкрити сутність естетичної культури з погляду законів духовного розвитку особистості.

Під естетичною культурою розуміється весь процес формування духовності людини, особливо з метою виховання її якостей, зокрема:

- сприйняття і розуміння прекрасного, коло естетичних потреб, що виражаються в потребі у здатності створювати прекрасне в житті і в мистецтві, заснованому на творчому розвитку і саморозвитку;

- багатство естетичного досвіду, детермінованого духовно-практичним освоєнням досвіду суспільних відносин через емоційне переживання та естетичну оцінку;

- універсальність естетичного ставлення, що стосується не лише художньої діяльності, а й естетичної діяльності в практичному житті, тобто у ставленні до природи, до інших людей і до себе, у звичаях, традиціях, способах поведінки, до світу речей і мистецтва.

Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом усього життя. Проте не усі вікові періоди мають однаковий естетичний розвиток. Тому багато письменників, педагогів, діячів культури (В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) вказували на особливу важливість цього моменту в курсі початкової школи. Особливості дітей даного віку найкраще сприяють формуванню їхньої естетичної культури.

Питання естетичної культури в освіті знайшло широке відображення у спадщині відомих українських педагогів і просвітителів С.Лисенкової, С.Русової, К.Ушинського.

У наукових дослідженнях В.Стоюніна, М.Бунакова, Д.Семенова, В.Острогорського та інших зустрічається думка про те, що естетична культура учнів є невід'ємною частиною їх гармонійного розвитку, яка залишається актуальною і сьогодні.

Метою естетичної культури є виховання в дітей здатності сприймати красу навколишнього середовища, мистецтва, естетичних почуттів, суджень, навичок, творчих здібностей, потреб брати участь у створенні краси в житті, художньої творчості (Т. Ковбасюк, 2020).

Формування естетичної культури – процес цілеспрямованого розвитку в особистості здатності всебічно сприймати і правильно розуміти красу мистецтва, природи, дійсності, включає виховання художньої думки, художніх поглядів, естетичних смаків, переконань. Але в той же час розвивайте бажання та здатність бачити елементи краси в усіх аспектах

життя, боротися з усією потворністю та бути готовим виражати себе в мистецтві.

Сьогодні особливо важливо донести естетичні ідеї В.Сухомлинського до свідомості учнівської молоді – красу треба бачити, відчувати і розуміти, адже з розуміння краси докільля починаються всі найкращі якості людини, краса людської поведінки, моральність, розуміння вічних цінностей – добра, гуманізму, людяності та доброчесності. Сучасним вчителям, які ведуть дітей у прекрасний світ – музики, живопису, природи, народної творчості та традицій, варто запам'ятати мудрі слова В. Сухомлинського: «Благородна місія вчителя... – стати творцем щастя дітей».

Дорослі і діти постійно стикаються з естетичними явищами. У сфері духовного життя, у повсякденній праці, у спілкуванні з мистецтвом та природою, у побуті, у людських взаємодіях – краса і потворність, трагедія і комедія є скрізь і відіграють життєво важливу роль. Краса приносить насолоду та задоволення, заряджає енергією до роботи та робить спілкування з людьми насолодою.

Нині естетичне виховання, розвиток особистості, формування естетичної культури є одними з найважливіших завдань, які постають перед школою.

У школі естетична культура є частиною навчально-виховного процесу, вона здійснюється за допомогою та з урахуванням вивчення різних навчальних предметів і проходить через весь процес навчання. Естетичні елементи в освітньому процесі враховуються під час занять, екскурсій, тренінгів та свят для формування у дітей естетичних почуттів. Література відіграє важливу роль в естетичній культурі, але естетична культура також відіграє важливу роль у мистецтві, математиці, літературному читанні та інших предметах.

А. Щербо зазначав: «Естетична культура є невід'ємною частиною змісту освіти, а її безпосереднє призначення полягає у формуванні та вихованні естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей,

вихованні вміння сприймати і перетворювати дійсність відповідно до реального світу» (А. Щербо, Д. Джола, 2004, с. 95).

Д. Джола також вважає: «Естетична культура нерозривно пов'язана з моральним, духовним, трудовим і фізичним вихованням. Естетична культура пробуджує і розвиває почуття прекрасного, облагороджує особистість. Чуйна до прекрасного людина відчуває потребу будувати своє життя за законами краси. Естетична культура має велике значення для формування моральності» (Д. Джола, 2004, с.16).

Великого значення естетичній культурі приділяв В.Сухомлинський. «Краса – могутній засіб виховання чутливості душі», - писав В.Сухомлинський. «На цій вершині можна побачити те, чого ніколи не побачиш без розуміння і краси, без захоплення і натхнення. Краса – це яскраве світло, яке освітлює світ. З цим світлом, істина, правда і добро з'являться вам, осяяні цим світлом, ви станете вірними і безкомпромісними. Краса вчить розпізнавати зло і боротися зі злом. Я називаю це косметичною гімнастикою душі, яка виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому можна побачити себе і ставитися до себе певним чином» (В. Сухомлинський, 1976, с. 201).

І. Бех стверджує: «Естетична культура – цілеспрямований процес формування творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, потворне в житті і мистецтві, жити і творити «за законами краси» (І. Бех, 2005, с. 85).

Естетичну культуру Н. Горобець розуміє: «Вплив на розвиток особистості всієї навколишньої дійсності, її естетичне значення для людини в мистецтві та культурі; поширення мистецьких знань, розвиток художньої самодіяльності тощо» (Н.Горобець, 2012, с. 61).

Л. Калініна вказує: «Сутність естетичної культури полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності учнів, спрямованої на формування в учнів умінь повноцінно сприймати і правильно розуміти красу мистецтва і життя, розвиток естетичних думок, понять, естетичних

смаків і переконань, а також розвиток творчих задатків і талентів у мистецькій сфері» (Л. Калініна, 2017, с. 24).

Естетичним, на думку вченого, є те, що узгоджується зі звичкою, тобто те, що відчувається й уявляється як естетично цінне та відповідає звичаям і законам естетики. Процес естетизації відбувається в нерозривній єдності та взаємодії з процесами естетизації та сакралізації (набуття статусу священного чи святого).

Усе, що добре (морально) в очах людини, визнається красивим (естетичним) і вважається священним (сакральним). Розглядаючи ці питання, можна дійти висновку, що розвиток естетичної сфери особистості (естетичної свідомості, емоційно-чуттєвих елементів, художньо-творчої діяльності) пов'язаний із триєдиним процесом етикалізації, естетизації та освячення, які є внутрішніми особливостями формування та розвитку особистості, її духовної культури (Л. Калініна, 2017, с. 25).

О. Кононко вважає: «Однією з характеристик естетичної культури є те, що вона передбачає формування потреби особистості у вдосконаленні навколишнього світу, забезпечення сприйняття особистістю суспільних цінностей, вироблення соціально значимого й історично прогресивного ставлення до життя, природи, людей, суспільних порядків, шляхів розвитку людства» (О. Кононко, 2001, с. 112).

Як зазначали в навчальній літературі В. Прищепа, Я. Карлінська, естетична культура нерозривно пов'язана з мисленням, творчістю, мораллю, спортом. Такий підхід визначає статус учня не тільки як спостерігача, а й як творця краси (Я. Карлінська, В. Прищепа, 2021, с. 217).

Аналізуючи погляди А. Крамаренко, відзначаємо, що у навчальній літературі часто приділяється увага естетичній культурі дітей. З педагогічної точки зору її формування має здійснюватися шляхом постійної участі особистості в системі естетичних цінностей, тоді як поширенню естетичних цінностей сприяють засоби масової інформації, твори мистецтва, національні культурні традиції та повсякденне життя.

У навчально-виховному процесі естетична культура реалізується через заняття, екскурсії, гуртки, зустрічі, бесіди, дискусії, колективну творчість, конкурси та інші форми роботи (Концепція НУШ, 2016, с. 217).

Естетична культура учнів Нової української школи формується на уроках мови, літературного читання та мистецтва.

Вивчаючи зміст Концепції НУШ, відзначаємо, що однією з ключових компетенцій Нової української школи є культурна обізнаність і самовираження. Здатність розуміти твори мистецтва, здатність формувати власне мистецьке почуття, здатність самостійно висловлювати ідеї, переживання та почуття за допомогою мистецтва. Передумовою цієї здатності є глибоке розуміння власної національної ідентичності, на основі якої формується відкрите ставлення та повага до розмаїття форм культурного самовираження інших людей (Концепція НУШ, 2016).

Вважаємо, що продовжуючи естафету естетичного розвитку в цій програмі з математики та граматики, вчителі мають змогу продемонструвати красу написання записів на дошці та в зошитах.

Тому погоджуємося з думкою О. Рудницької: «В процесі переорієнтації виховних цілей початкової школи мають виділитися ті предмети, які мають основний вплив на формування культури учнів, особливо естетичної. Насамперед це стосується дисциплін естетичного циклу: музики, літератури, образотворчого мистецтва, а також різноманітних форм і методів позакласної та позашкільної виховної роботи мистецькими засобами, їх інтеграції з іншими дисциплінами, що вивчаються» (О. Рудницька, 2005).

Підсумовуючи викладене вище та зважаючи на наукові погляди О.Шестобуз, вважаємо, що естетична культура – це задоволення потреб у формуванні та потребах художнього смаку та естетичних емоцій молодших класів, яке є одним з важливих завдань сучасної освіти (О. Шестобуз, 2021).

Вивчивши підходи до трактування змісту цього поняття, вважаємо, що в основі естетичної культури лежить ціннісне ставлення особистості до навколишнього світу, мистецтва, реалістичних тем, предметів і явищ,

розвиток навичок естетичного відбору, виявлення особливостей поведінки в процесі художньої діяльності, що знаходить відображення в естетичних учинках і поведінці (О. Шестобуз, 2021).

Вивчаючи зміст та структуру естетичної культури, зважаємо на те, що одним із її компонентів є естетичний смак, який взаємопов'язаний з естетичними ідеалами, естетичними почуттями, естетичними потребами.

Із наукових поглядів І. Андрущенко відзначаємо, що: «У естетичній культурі одним із стрижневих є поняття «краса». Естетичні почуття людей породжуються різними асоціаціями, викликаними мовою» (І. Андрущенко, 2005)

У нашому дослідженні естетичне почуття трактуємо як духовне, ціннісне ставлення до світу, в якому важливу роль відіграють такі аспекти: оціночні аспекти, творча самореалізація, катарсис (духовне просвітлення, очищення), гносеологічний (пізнавальний, інформаційний) аспекти орієнтуючись на наукові розробки З. Гіперс (З. Гіперс, 2001).

Л. Коваль розуміє: «Естетична культура в загальноосвітній школі – це цілеспрямований процес, спрямований на формування творчої особистості, здатної сприймати й оцінювати досконалість, гармонію, красу в житті, природі та мистецтві і, насамперед, створювати прекрасне» (Л. Коваль, 2019).

Оскільки естетична культура – це процес цілеспрямованого формування в особистості естетичних ставлень до оточуючих явищ реальності: явищ природи, життя, праці, мистецтва, техніки, культури поведінки тощо (О. Шестобуз, 2021, с. 119).

Вважаємо, що у початковій школі естетична культура визначається як процес формування чіткої організації, що виховує естетичну свідомість, естетичний і художній смак, здатність сприймати, розуміти, створювати і цінувати красу навколишнього світу, вміння бачити красу середовища, виявляючи толерантність і культурні установки в конкретних життєвих ситуаціях.

Проаналізувавши наукові погляди Я.Карлінської, В.Прищепи, О.Рудницької, О.Шестобуз, І.Андрущенко, Л. Коваль та інших науковців, які вивчали формування естетичної культури молодшого школяра, вважаємо, що в основі естетичного виховання лежить мета, яка підкреслює, що людина повинна розкрити всю глибину своєї сутності, проявити свою особистість, поважати себе і навколишнє, вміти бачити красу в простоті і велич у величі.

Таке виховання передбачає наділення естетичними культурними якостями, які не тільки сформують естетичне розуміння зовнішньої краси в суспільному житті, а й закладуть почуття творчості, смаку та ідеалів, а не тільки здатність багатогранно сприймати природу навколишнього світу, водночас приносячи красу та захищаючи навколишнє середовище у свідомості особистості молодшого школяра. Що стосується змісту культури естетичного виховання, то він ґрунтується на різноманітних суперечностях і переконаннях, консенсусі та багатоаспектності.

В якості основних завдань естетичної культури молодших школярів дослідники, як правило, висувають наступне:

- формування естетичних понять, поглядів, переконань і навичок розуміння краси та роботи з естетичної оцінки фактів, явищ і процесів навколишньої дійсності;
- виховання естетичних почуттів і розвиток здатності отримувати естетичне задоволення від сприймання краси в житті та мистецтві;
- формування потреби у творчості та набуття знань і практичних навичок у конкретних видах мистецтва (Л. Калініна, 2017, с. 24).

Відзначимо, що основним завданням сім'ї та педагога є виховання творчих та естетичних здібностей дітей, розвиток інтелекту та формування всебічного сприйняття світу, збагачення емоційно-пізнавальної сфери особистості, розвиток не лише моральних, а й фізичних здібностей.

Звідси, як підкреслюють Л. Ярошук, Д. Печеневська видно, що важливість індивідуального естетичного виховання є необхідною умовою розвитку особистості молодшого школяра в процесі соціалізації, формування

бережливого ставлення до себе, оточуючих, природи, уміння правильно підключати організацію оточення суб'єкта з власним життям, власні уявлення, розширювати та вміло застосовувати ці знання на практиці, тим самим збільшуючи ріст власної культурної особистості (Д.Джола, 2004, с.331).

Отже, естетична культура є важливою галуззю виховного процесу Нової української школи, зі своїми засобами, формами та методами. Методи різні, але мета одна – виховання духовного смаку людини, розвиток її ідеалів і художньої творчості.

Естетична культура молодших класів повинна проходити через усі ланки навчання, щоб забезпечити всебічний розвиток особистості, здібностей і талантів і на цій основі збагачувати інтелектуальний потенціал, духовну культуру людини, виховувати в громадянина здатність до самостійного мислення, робити соціальний вибір і діяти для досягнення процвітання в Україні.

Під естетичною культурою розуміється виховання здатності сприймати і правильно розвивати розуміння краси в реальності (природа, праця та суспільні відносини) і в мистецтві, розвивати естетичні погляди, смаки та почуття і потребу брати участь у створенні краси в мистецтві та в житті.

1.2. Вікові особливості формування естетичної культури молодших школярів

За останні роки в журналах і методичних посібниках з'явилася велика кількість публікацій, присвячених питанням естетичної культури дітей різного віку. Це свідчить про те, що незважаючи на складну економічну ситуацію, в якій зараз перебуває переважна більшість українських освітніх і наукових закладів, зазначені проблеми все ще хвилюють багатьох науковців, викладачів та представників громадськості.

У психолого-педагогічній літературі підтверджуються загальні положення про процес сприйняття і засвоєння знань учнями та навчання дітей певного віку.

Отже, для досягнення позитивних результатів у естетичній культурі та вихованні учнів необхідно враховувати вікові та особистісні особливості кожного учня, особливості особистості, готовність до навчання, потреби та здібності. Тільки так педагоги можуть забезпечити свідоме та повноцінне сприйняття дітьми освіти та навчальних матеріалів, виховання естетичного уявлення та сприйняття, формування естетичної культури.

Особистісний розвиток – це також процес духовного зростання і якісного вдосконалення у всіх важливих для людини сферах діяльності, що відображають реальність її оточення, у пізнавальному процесі людини.

Прекрасний педагог В. Сухомлинський вважає, що все розпочинається в дитинстві, і від того, як дорослішає людина в дитинстві, залежить моральний світогляд підлітків. «Вища нервова система молодших школярів досягає досить високого рівня розвитку. Учні початкових класів дуже активні, непосидючі, рухливі. Не можна вважати, що від природи молодший школяр здатний до постійного руху. При достатньому інтересі молодший школяр стане досить стриманим, дисциплінованим і малорухливим, але його енергетичні та рухові потреби повинні бути розумно вивільнені: активні та різноманітні заняття в класі, час фізкультури, перерви між заняттями та можливість виконання регулярних вправ – все сприяє тому, щоб молодший учень міг керувати собою» (В. Сухомлинський, 1976, с.112).

За віковою класифікацією українських психологів і педагогів період життя дитини від шести до одинадцяти років називають молодшим шкільним віком. Коли дитина вступає до школи, її життя і діяльність зазнають кардинальних змін. Діти йдуть до школи фізично та морально готові до цих змін. Діти цього віку орієнтуються на інтелектуальні заняття, спорт тощо. У структурі учнів початкової школи з'являються его «Я» і суперего «над – Я».

Молодший шкільний період дуже важливий для формування характеру дитини, адже саме в цей період закладається основа особистісного розвитку молодшого школяра. Особливості дітей цього віку найбільш сприятливі для формування естетичної культури (Н. Вакульська, 2015).

Віковими особливостями дітей 1 – 4 класів можна вважати: незначність соціально-морального досвіду, емоційність, вразливість і пластичність одночасних морально-етичних наслідків, імпульсивність і безпосередність поведінки дітей, постійне прагнення до розширення кола контактів.

Координація поведінки та свідомості до моральних явищ у житті характеризуються емоційними узагальненнями, аналізом ситуацій і вчинками, що відповідають загальнолюдським етичним цінностям. Розрив між знанням моральних принципів та належною поведінкою є найбільш яскравою характеристикою дітей цього віку.

Як відзначає І. Хомич: «У цьому віковому періоді дітей подальший розвиток отримують такі моральні емоції: провина, сором, обов'язок, відповідальність, справедливість, самоповага, совість» (І. Хомич, 2021, с.22).

Молодший шкільний вік – важливий період для розвитку особистості, який сприяє розвитку творчості, естетичного смаку та емоцій дітей. У цей період діти молодшого шкільного віку вчаться виражати своє естетичне ставлення до реальності, проявляється естетична цінність суб'єкта і об'єкта, природних і соціальних явищ навколишнього середовища.

Початкова освіта є першим, а тому найвідповідальнішим етапом у системі освіти. Це час формування поглядів дитини на предмети, які вона вивчає. Тому початкове навчання має бути побудовано таким чином, щоб сформовані знання стали основою для всіх наступних знань з теми і не потребували перебудови (Л. Калініна, 2017, с.27).

Молодший школяр отримує різноманітні знання, які змушують його замислюватися про різні чинники, що впливають на їхню поведінку, і порівняти себе з друзями та іншими людьми. Однак щодо молодших школярів складно зробити висновки щодо їх позитивних і негативних

характеристик. Вони не повністю контролюють свої дії. Тому більший вплив на дітей цього віку мають дорослі, особливо вчителі.

Вчені наголошують, що для дітей цього віку характерні розумова пластичність, допитливість, чесність, спонтанність і витончена чутливість, підвищена сприйнятливості та емоційність. Як показує практика роботи з дітьми у школі основна увага приділяється розвитку розумових здібностей і пам'яті дітей, набуттю теоретичних і практичних навичок.

Формування емоційних доменів часто відходить на другий план. Є вчителі, які недооцінюють той факт, що розвиток емоцій, особливо естетичних, веде до розвитку інтелекту і свідомості загалом. Тож у школах вихованню емоцій має приділятися така сама увага, як і розвитку мислення, адже суспільству потрібні не тільки розумні люди, а й чуйні (Л. Калініна, 2017, с.28).

Науковцями і практиками доведено, що для дитини почуття та емоції на ранніх стадіях онтогенезу важливі, адже вони є основою їх поведінки.

Дослідження А.Ковальова, О.Киричука, А.Микіної та інших дозволяють стверджувати, що вік молодших школярів є оптимальним для розвитку потреб особистості, формування їх духовного рівня, морального та естетичного становлення у процесі навчання і виховання.

Після вступу до школи розвиток емоцій і почуттів виходить на новий, більш високий рівень. Цілеспрямоване навчання, починаючи з першого класу, робить почуття все більш усвідомленими, глибокими і контрольованими. Новий статус, який молодший школяр займає серед дітей і в сім'ї, визначає нові обов'язки і права, а виконання і застосування цих обов'язків і прав супроводжується різними емоційними переживаннями (Г. Сирітка, 2002).

Прийшовши до школи, дитина починає одягати шкільну форму, їй купують портфель, книги, зошити, вона повинна дотримуватися свого розпорядку дня, інакше вона може не встигнути виконати домашнє завдання і вивчити вірш. У школі учень стежить за поливом квітів і прагне сумлінно і

акуратно виконати доручену роботу – виготовлення наочності, видання плаката. Через статус дитини як учня ці та багато інших турбот з боку учня сприяють розвитку почуття відповідальності та турботи про доручені завдання (Л. Калініна, 2017, с. 29).

Для учнів молодшої школи властива пізнавальна активність, прагнення до творчої діяльності, схильність до наслідування. У цей період школярі особливо активно, емоційно реагують на звуки, колір, форму предметів, на різноманітні явища оточуючого світу. Оціночне судження про людину зводиться в них, як правило, до оцінки зовнішності, одягу, манери поведінки. Прекрасне молодші школярі сприймають, перш за все, в кольорі і формі оточуючих предметів – чи це природа, картина, підручник і лише потім – в їх змісті.

При цьому їх сприйняття характеризується яскраво вираженою емоційністю і відповідною емоційною реакцією. В більшості випадків при оцінці сприйнятого молодші школярі дають йому позитивну характеристику. І не випадково, напевно, те, що оцінка предметів, які є результатом естетичної діяльності людей (І. Бех, 2005, с.10).

Починаючи з початкової школи, сфера мотивації змінюється. Усвідомлюються і диференціюються мотиви стосунків дітей з мистецтвом і красою дійсності. У цьому віці до когнітивної стимуляції додається нова, свідома мотивація. Це видно з того, що деякі діти естетично відносяться до мистецтва та реальності. Вони отримують задоволення від читання, прослуховування музики, малювання та перегляду фільмів. Їм ще не відомо, що це естетичні відносини. Але вони сформували естетичне розуміння мистецтва і життя.

Бажання до духовного спілкування через мистецтво з часом трансформувалося в потребу в ньому. Інші діти займаються мистецтвом не тільки для задоволення своїх естетичних потреб. У них раціональний підхід до творів: отримуючи рекомендації читати книжки чи дивитися фільми, вони

читають і дивляться їх, не розуміючи глибоко їх суті, лише для того, щоб скласти про неї загальне уявлення (М. Кубинська, 2015, с.16).

Вони часто читають, дивляться або слухають заради престижу. Розуміння вчителем щирих спонукань ставлення дітей до мистецтва може допомогти зосередити увагу на формуванні справжніх естетичних стосунків.

Естетичні почуття молодших школярів успішно виховуються не тільки на курсах естетичного циклу образотворчого та музичного мистецтва, а й під час навчання інших предметів, прибирання класу, оформлення виставок у класі, виїздів на прогулянки. Педагог звертає увагу дітей на прекрасну гаму кольорів листя, на стрункі та ошатні новобудови, на широкі панорами далеких краєвидів і на багато іншого, різноманітного за красою та вибірковістю (В. Калошин, В. Вельбовець, 2016, с. 81).

Відчуття краси природи, людей і речей, які оточують дитину, може викликати у неї особливі емоції та душевні стани, негайно стимулювати інтерес до життя, посилювати допитливість, мислення та пам'ять. У період раннього дитинства діти живуть глибоким емоційним життям. Сильні емоційні переживання залишаються в пам'яті й часто трансформуються на мотивацію та спонукання до дії, що сприяє формуванню світогляду, умінь і поведінкових манер.

Використання емоційних стосунків дітей зі світом у навчанні є одним із найважливіших способів проникнення у свідомість дитини, її розширення, поглиблення, зміцнення і розвиток. Емоційні відгуки і стани дітей є критерієм достовірності естетичної культури. Ступінь і характер розвитку емоцій, смаків, думок, переконань, волі людини відображаються на емоційному ставленні людини до конкретних явищ.

Поняття естетики складне за змістом та багатовимірне. По-перше, це поняття належить до вищих духовних цінностей, які людство накопичило під час свого культурного розвитку.

По-друге, поняття естетичного відноситься до суб'єктивного досвіду ("естетичного переживання"), що зводиться до певної системи

немеркантильних стосунків між суб'єктом та об'єктом, унаслідок чого суб'єкт досягає стану катарсису (естетичної насолоди, духовного захвату). По-третє, поняття естетичного позначає низку практик, що виражають естетичний досвід, присутні в різних культурах, які належать здебільшого до царини мистецтва.

Отже, естетична культура характеризується такими якостями, змістовність, цілісність і універсальність, які, з погляду законів духовного розвитку особистості, реалізуються в усіх сферах людської діяльності, включно з працею, повсякденним життям, спортом, освітою, мистецтвом, міжособистісними стосунками і спілкуванням.

Естетичні почуття молодших школярів успішно виховуються не тільки на курсах естетичного циклу образотворчого та музичного мистецтва, а й під час навчання інших курсів, прибирання класу, оформлення виставок у класі, виїздів на прогулянки. Педагог звертає увагу дітей на прекрасні кольори листя, струнку і витончену архітектуру новобудови, неосяжну панораму далеких краєвидів і багато іншого прекрасного і вибірково різноманітного.

Естетичне сприйняття світу дітьми молодшого шкільного віку базується насамперед на моральних якостях особистості, це індивідуально-типологічне явище, а не постійний і визначальний процес. Сприймання молодших школярів характеризується цілісністю, усвідомленістю та структурованістю. Сенс сприймання демонструється довільною дією, а саме розгляданням, пошуком, тобто переходить від схематичного зображення до цілеспрямованого спостереження з повнотою (Д. Джола, 1998).

Художнє сприйняття молодших школярів змінюється на різних етапах розвитку:

- а) вміст, доступний для інтерпретації;
- б) глибина пізнавального проникнення;
- в) композиція досить складна, щоб учні могли зрозуміти її в цілому;
- г) емоційне забарвлення та особисте ставлення, узагальнені в естетичній оцінці сприйнятого (Н. Ваганова, 2012, с. 68).

Молодші школярі не лише бачать твори мистецтва, а й розуміють їхні основні естетичні якості. Виходячи з цього вони починають цікавитися красою навколишньої дійсності. Тому розвиток естетичного сприймання в молодших класах залежить від здатності до емоційно-естетичного переживання.

Учні початкових класів мають здібності до образотворчої діяльності та уяви. Загальне сприймання ще не до кінця сформоване і носить мимовільний характер. Вищезазначений процес призводить до того, що діти активно сприймають яскраві образи мистецтва, але у них ще не сформовані навички змістовно описувати твір і тим самим оцінювати його.

Цим, як вважає О. Малішевська пояснюється зведення суджень молодших школярів до таких тверджень: подобається, добре, не подобається, погано.

Усне реагування молодших школярів на художній твір активізувалося в результаті навідних запитань вчителя. Тому що в процесі самостійного ознайомлення з художнім твором у молодших школярів не завжди виникає бажання висловити побачене. Запитання, які вчитель ставить перед учнями, мають зосереджуватися на змісті, емоційності та характерних рисах твору, визначати зв'язок із явищами життя, оцінку твору учнями молодших класів.

Завдання вчителя – за допомогою мови, музики, поезії стимулювати реакцію дітей на художні твори. Естетичний розвиток тісно пов'язаний з дитячою фантазією і уявою. Молодші школярі по-різному використовують набутий досвід.

Тому так важливо, щоб уява і фантазія мали тісний зв'язок із реальністю і ґрунтувалися на широкому сенсорному досвіді дітей шкільного віку і врахуванні специфіки реалізації естетичного сприйняття.

У молодший шкільний період домінуючою є форма навчально-художньої діяльності, яка забезпечує всебічний розвиток естетики на цьому етапі (Д. Мазоха, 2005).

Відповідно до цільової спрямованості спрямованість навчальної образотворчої діяльності полягає у створенні гармонійних умов для переходу дітей від ігрового ставлення до художнього, а від невинного реалістичного ставлення до самохудожнього. Разом з тим, формування художньо-естетичної позиції дітей по відношенню до мистецтва і дійсності є головним і значущим провідним фактором навчально-виховного процесу.

Відповідно, молодший шкільний вік відзначається як: «В той же час, незалежно від рівня самосвідомості дитини, дошкільний і молодший шкільний вік відіграють явно вирішальну роль у формуванні естетики і морально-етичних життєвих установок» (І. Бех, 2005, с. 85).

Емоційне життя молодших школярів досить насичене та активне. Їм характерна надмірна крихкість, відвертість і стрімкість переживання, але естетичне почуття ще не має завершеної форми вираження. Діапазон естетичних установок дитини дуже різноманітний і відбивається на її світогляді. Саме ця безпосередність спонукає молодих студентів вірити, що життя призначене для розваг і пустощів.

Як зазначає Н. Горобець, діти молодшого шкільного віку уявляють світ щасливим і яскравим, сповненим яскравих фарб, рухів, звуків, подій. Це в свою чергу проявляється в дитячій творчості (Н. Горобець, 2019).

Згідно з дослідженнями психологів, передумови для активного дослідження невідомого формуються вже в початковій школі. Молодші шкільні роки характеризуються позитивним ставленням до навколишньої дійсності, підвищеною реактивністю і готовністю до дії. При цьому молодші школярі швидко втомлюються, тому необхідно урізноманітнити їх діяльність.

Характерними рисами молодших школярів є конкретне і яскраве мислення, швидкі емоційні зміни. Те, чого їм не вистачає в життєвому досвіді та знаннях, вони компенсують своєю уявою. Образне мислення, відсутність шаблонності, емоційність, естетичне ставлення до навколишньої

дійсності – ці якості характеризують усіх молодших школярів і свідчать про високий рівень творчих здібностей учнів цього віку.

До найважливіших психологічних характеристик дітей молодшого шкільного віку належать інтелектуальний розвиток, здібності, мислення, пам'ять і використання своїх здібностей, мовлення. На раннє навчання впливають психофізіологічні, педагогічні когнітивні та соціальні фактори. Коротко опишемо їх характеристики в контексті теми нашого дослідження (Концепція НУШ, 2016).

Згідно з класифікацією О. Рудницької, до психофізіологічних факторів відносяться такі особливості дітей молодшого шкільного віку: нейрофізіологічна зрілість мозку та гнучкість і пластичність пов'язаних з ним мовленнєвих механізмів, розвиток пам'яті, уваги, уяви, наслідування, наслідування, наслідування, висока чутливість, відсутність негативних стереотипів, довіра і відкритість до зовнішніх впливів, бажання і інтерес до навчання, мотивація до досягнення успіху, довільність пізнавальних процесів, продуктивність і стабільність, готовність керувати поведінкою відповідно до рішень або намірів (О. Рудницька, 2005).

Навчальні когнітивні чинники полягають у тому, що учні молодших класів на новому рівні розвивають свою практичну та пізнавальну діяльність, свідомо опановують навчальний матеріал, удосконалюють навички в комунікативному процесі, набувають мовного досвіду та мовного чуття, сприяють інтелектуальному розвитку.

Соціальними чинниками успішного навчання та виховання дітей початкової школи є створення доброзичливої психологічної атмосфери під час навчального процесу, відсутність негативних стереотипів щодо інших етнічних груп і країн, мову яких вони вивчають, бажання приймати нові соціальні культури.

Психологи вважають, що початкова освітня діяльність має специфічний зміст, який визначається особливостями формування й розвитку пізнавальних інтересів, емоцій, вольової і мотиваційної сфер учнів, а також

специфікою навчальної роботи та особливості комунікативної поведінки. У цьому віці становлення особистості навчання стає її основним видом заняття.

Психологи вважають, що учні молодшого шкільного віку зосереджені переважно на мимовільній увазі, тому повністю покладатися на довільну увагу в навчанні, яке потребує великої вольової активності, недоцільно. Учні фактично не можуть повністю регулювати свою діяльність без допомоги педагога.

Вагомим фактором, підтвердженим дослідженнями в області вікової психології, є те, що, крім аномальних гострих подразників і вольових зусиль, джерелом уваги може бути також збудження вторинних інтересів або творчих завдань.

Його стійкість значною мірою залежить від складності навчального матеріалу, рівня доступності вправ і завдань, передбачених для його засвоєння. Ця характеристика вимагає частішої зміни виду діяльності, перемикання уваги на інші стимули, вибору тих, що допомагають поступово зняти фізичне й розумове напруження, систематичного та зручного чергування тих, що збуджують і розслаблюють нервову систему.

У цьому випадку варто здійснювати естетично-виховну роботу в парній і груповій формі, організовувати мікрокомунікації за змістом словесних мікросценаріїв чи малюнків, дозволяти кожному учню виконувати певні дії відповідно до його власного розвитку.

Як видно, віковими особливостями естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є:

- відсутність стереотипу;
- наочно-образний тип мислення;
- недостатня сформованість процесу цілісного сприйняття, що носить мимовільний характер;
- провідна навчально-художня форма діяльності;

- усвідомлення первинних естетичних якостей у творах мистецтва, розвиток інтересу до краси життя і мистецтва через різноманітні мистецькі заняття та ігри;

- цілісність, структурність і усвідомленість сприймання;

- швидка зміна настрою;

- швидкість безпосереднього прояву почуттів, вразливість (Поч. освіта).

Отже, вважаємо, що ці вікові особливості учнів молодших класів є пріоритетними і можуть бути використані як психологічна основа для розробки здібнісно-орієнтованих моделей навчання здобувачів освіти в початковій школі. Їх розуміння та врахування допоможе вчителю ефективно та раціонально організувати навчальний процес, повніше використовувати наявні ресурси, на достатньо професійному рівні планувати зміст навчальних предметів, прогнозувати результати роботи, виходячи з умов навчання.

1.3. Аплікація як засіб формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва

Зміни, що відбулися в соціально-економічній, політичній і культурній сферах України, вирішують питання всебічного гармонійного розвитку дітей. Важливою ланкою в її розв'язанні є питання, пов'язані із залученням підростаючих поколінь до естетичного досвіду людини, розвитку та застосування естетичних цінностей, активної художньо-творчої діяльності. Таким чином процес естетичного виховання дітей та підлітків набуває дедалі більшого значення.

У національній стратегії розвитку освіти України зазначено, що в системі освіти має бути забезпечено цілеспрямовану і безперервну естетичну культуру дітей шкільного віку, щоб вони могли сприймати, розуміти і застосовувати художньо-естетичні цінності в житті та мистецтві.

Тому сучасна школа прагне забезпечити процес естетичної культури учнівської молоді та створити навчальні умови для підвищення її рівня.

Важливу роль у процесі естетичної культури відіграє початкова школа. Викликати в учнів яскраві емоційні реакції, формувати почуття прекрасного, відчувати гармонію художніх засобів може мистецтво, музичне мистецтво, я досліджую світ, дизайн та технології тощо.

Естетична культура у праці – виховання естетичного ставлення до праці, умов праці, соціальних орієнтацій, результатів і організації.

Під час роботи у дітей формується естетичний смак, естетичні ідеали, почуття прекрасного, прагнення зробити світ навколо себе красивим і гармонійним. Вивчаючи різноманітні технології та застосовуючи їх у виробках, в учнів молодшого шкільного віку формується почуття прекрасного й відповідної форми, розуміються елементи технічної естетики, формується естетичне задоволення від краси й вишуканості самого процесу праці і його результатів.

Саморобки учнів початкових класів демонструють їхній естетичний світогляд та художньо-творче бачення.

У практичній діяльності людина не тільки претендує на те, щоб бути істотою, якій потрібні певні матеріальні умови, щоб вижити, але також як вільна істота, здатна творити поза цими потребами. Тобто емоційна сфера людини – це не тільки сфера фізичного зв'язку з навколишнім світом, а й сфера духовного зв'язку. Образотворче мистецтво в початковій школі передбачає використання різноманітних прийомів виготовлення виробів, що дозволяє виховувати естетичне почуття молодших школярів.

Одним з головних завдань навчальних закладів є виховання багатосторонньої та позитивної особистості, яка дає змогу продовжувати навчання, проявляти здібності, розвивати адекватну самооцінку та здатність до критичного мислення, засвоєння соціального досвіду та змоги віднайти себе у соціумі.

Виготовлення виробів із застосуванням техніки «аплікація» входить до навчальної програми всіх класів початкової школи, але буває різних видів. Основним завданням естетичного розвитку за допомогою аплікації є пробудження емоційного ставлення дітей до природи, навколишнього світу,

самих себе. Емоційне ставлення до предметів та явищ, навколишньої дійсності допомагає людині стати вищою, багатшою, зосередженішою.

На розвиток особистості дитини мають вплив безліч чинників, посеред яких важливу роль відіграють культура та мистецтво. Як підкреслював Сократ: «У кожній дитині сонце, тільки дайте йому світитися. А одним з дієвих засобів запалити це «сонце» визнано саме зображувальну діяльність. Образотворча діяльність ефективно стимулює розвиток дрібної моторики і розвиває творчий потенціал особистості» (М. Кубинська, 2015, с.16).

Специфіка уроків з образотворчого мистецтва дає широкі можливості для пізнання краси та розвитку емоційного й естетичного ставлення дітей до реальності.

Кожен вид художньої діяльності справляє специфічний вплив на дітей. Важливим засобом формування почуття прекрасного в цьому контексті є аплікація – простий і зрозумілий для учнів початкових класів спосіб створення художніх робіт. Аплікація сприяє формуванню та розвитку багатьох особистісних якостей, духовних та естетичних здібностей.

Аплікація (від лат. application – накладання, підганяння, прикріплення) – це закріплення форми різноманітних заздалегідь підготовлених шматочків матеріалу на будь-якій основі, яка називається фоном.

Створений таким чином готовий виріб ще називають аплікацією. Це вид рукоділля, в якому малюнок відтворюється шляхом перенесення частин певної форми на матеріал, який служить основою. На заняттях під час виготовлення аплікації учні початкових класів вчать виражати свої емоції, усвідомлювати їх якості за допомогою інших предметів, переживати події, відображені в сюжеті аплікації, вчать гармонійному поєднанню кольорів, гармонії сюжету й фону.

Естетика такого заняття може розвиватися на різних етапах уроку: учні бачать зразки, обговорюються техніки. Вони реагують на красу і хочуть створювати власні продукти. Після завершення створення обов'язково

проводиться виставка дитячих робіт. Таким чином здобувачі освіти самореалізуються та отримують задоволення від результатів своєї праці.

Види аплікації:

- за використаними матеріалами: з паперу, з тканини, з штучної шкіри, природних матеріалів;
- за об'ємом: плоска, об'ємна;
- за технологією виготовлення: вирізна, обривна;
- за тематикою: орнаментальна, природна, фантазійна;
- за призначенням: прикраса.

У процесі аплікації молодші школярі знайомляться з простими формами різноманітних предметів, деталей та контурів, які вони вирізають та наклеюють. Створення силуетного образу вимагає багато мислення та уяви, оскільки силуетам бракує деталей, які іноді стають домінуючими рисами об'єкта (М. Кубинська, 2015, с.18).

На уроках образотворчого мистецтва в учнів молодших класів формується почуття кольору, ритму, симетрії, на цій основі формується естетичний смак. Їм не потрібно створювати власні кольори або малювати форми. Розвивайте вміння дітей підбирати вдалі комбінації, роздаючи їм папірці різного кольору (Д. Джола, 2005, с.76).

Аплікація привчає молодших школярів до планомірної роботи, що дуже важливо, оскільки в цьому виді образотворчого мистецтва дуже важливий порядок розташування додаткових частин для створення композиції (спершу наклеюються більші форми, а далі деталі; у сюжетній роботі спершу фон, згодом об'єкти другого плану, які закриті від інших планів, і нарешті, але не в останню чергу, предмет першого плану).

Аплікація може бути:

- предметною, що складається з відокремлених зображень (листя, гілки, дерева, гриби, квітки, птахи, будинки, чоловіки тощо);
- сюжетною, що відображає низку дій і подій («Політ до космосу», «Птахи прилетіли» і т. д.);

– декоративною, що включає орнаменти, візерунки, які можуть бути використані для прикрашання різних предметів (Л. Калініна, 2017, с.25).

Аплікація є одним з найстаріших способів декорування одягу, взуття, предметів побуту, осель та навіть сьогодні його використовують у багатьох країнах. Витоки аплікації відносяться до найдавніших часів і пов'язані з появою стібків, які являють собою шви на одязі зі шкур тварин.

Різні народи використовують в аплікаціях різноманітні матеріали: наприклад, тувинці прикрашають свої сідала поєднанням шкіри та золотистої кори лугових чагарників, створюючи неповторну гру світла, тіні та об'єму, яка зачаровує своєю оригінальністю і красою (Д. Джола, 2005, с.77).

Виконання аплікативних зображень сприяють розвитку м'язів рук і координації рухів. Учні вчать правильно вирізати форми, повертаючи аркуш паперу, і розміщувати фігури на ньому через однакові проміжки.

Важливість уроків образотворчого мистецтва, аплікації в тому числі, й з допомогою нетрадиційних технік, з допомогою цікавого матеріалу для освіти учнів початкових класів науково доведено. Узагальнення досвіду вчителів показує важливість прикладної освіти (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Значення навчання аплікації (Б.О. Житник, 2015, с.41)

У системі естетичної культури дітей значення аплікації полягає в тому, що вона збагачує розум дитини, розвиває її почуття та естетичний смак. За допомогою аплікації у дітей формується любов до природи, вміння відчувати красу природи, цінувати природу, що має велике значення не лише для естетичного розвитку дітей, а й для морального виховання.

Аплікація – це образотворча діяльність, основною метою якої є візуальне відображення дійсності. Разом із тим це й конкретне образне сприйняття дійсності. Як будь-яка пізнавальна діяльність, вона дуже важлива для психологічного виховання дітей, адже щоб намалювати, вирізати, а потім

приклеїти будь-який предмет, необхідно заздалегідь з ним ознайомитися і запам'ятати форму, розмір, колір і розташування деталей.

Неможливо навчитися виготовляти аплікацію без розвитку розумових операцій, таких як аналіз, порівняння, синтез і узагальнення. Аналітичні навички розвиваються від загальних і грубих відмінностей до більш тонких відмінностей. У свідомості учня закріплюються набуті в результаті дії знання про предмети та їх властивості.

Технологія аплікації з природних матеріалів для учнів молодших класів передбачає такі етапи роботи:

- підготовка, підбір матеріалів;
- придумування сюжету аплікації;
- створення робочих ескізів;
- підбір обладнання, інструментів, допоміжних матеріалів;
- виготовлення виробів різними способами технології (А. Мининник, Ю. Павленко, 2022, с. 163).

Прикладна діяльність сприяє розвитку особистісних якостей учнів, таких як цілеспрямованість, терпіння, допитливість тощо. Процес перетворення природних та інших матеріалів у вироби містить у собі значні ресурси, які дозволяють дітям «зануритися» у світ рідної природи, зрозуміти всі її сторони, формуючи при цьому дбайливе ставлення до неї, розвиваючи трудові навички (А. Мининник, Ю. Павленко, 2022, с. 162).

Психологи відзначають, що якості, уміння та навички, набуті в процесі малювання, аплікації та конструювання, мають велике значення для виконання дітьми різноманітних видів діяльності та психологічного розвитку.

Виготовлення аплікації тісно пов'язане з сенсорним вихованням. Операції з обробки паперу сприяють розвитку сенсорики через згинання, різання, розривання, комбінування клаптиків паперу для створення цілісної картини. Тому аплікація сприяє сенсорному вихованню та розвитку наочно-образного мислення.

Готові вироби, виконані дітьми – це не лише робота окремих учнів. Здобувачі освіти початкової школи можуть колективно виступати як група, причому кожен вносить свій внесок і отримує естетичне задоволення. Але для того, щоб заняття з виготовлення виробу у техніці аплікація пройшло успішно, вчитель повинен створити певні умови (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Умови для успішного виготовлення виробу у техніці аплікація

Учні повинні бути спрямовані на отримання естетичного задоволення від своєї праці та її результатів. Виготовлення аплікації дозволяє учням початкової школи відкривати свій внутрішній світ за кольором, формою, перспективою тощо. Використання різноманітних прикладних матеріалів (папір, тканина, нитки), їх поєднання може відобразити уяву молодших школярів.

Кожна нова деталь на основі викликає в учнів емоції задоволення та радості від можливості створювати картини своїми руками. Водночас розмаїття прикладних тем збагачує емоційну палітру почуттів учнів, унаочнюючи та виділяючи їх відтінки.

Отже, аплікація в початкових класах є засобом виховання естетичних почуттів. Технологія може бути використана учнями початкової школи та дозволяє ідентифікувати досвід учнів початкової школи та фіксувати його в різноманітних матеріалах.

Створення картин-аплікацій дозволяє учням відчувати задоволення та гордість за свою роботу. У процесі створення аплікації школярі вчаться розуміти красу роботи, красу форм, красу гармонії кольорів і матеріалів, яка закріплюється у свідомості молодшого школяра і згодом проявляється в інших предмети.

Висновки до першого розділу

Естетична культура – це багаторівневе філософсько-загальнокультурне, психологічне і педагогічне поняття, що містить у собі такі близькі та загальні поняття, як естетичне виховання і художнє виховання, зокрема виховання художніми і позахудожніми засобами.

Формування естетичної культури молодшого школяра вивчали В. Прищепа, Я. Карлінська, О. Рудницька, О. Шестобуз, В. Шпак, Г. Сирітка та інші науковців, на основі аналізу праць яких підсумовано, що в основі естетичної культури лежить мета, яка підкреслює – людина повинна розкрити всю глибину своєї сутності, проявити свою особистість, поважати себе і навколишнє, вміти бачити красу в простоті і велич у величі.

Естетична культура є важливою галуззю виховного процесу Нової української школи, зі своїми засобами, формами та методами. Хоча методи виховання різні, проте цілі в них одні й ті самі – це розвиток духовного почуття людини, формування її ідеалів і художньої творчості.

Естетична культура молодших класів повинна проходити через усі ланки навчання, щоб забезпечити всебічний розвиток особистості, здібностей і талантів і на цій основі збагачувати інтелектуальний потенціал, духовну культуру людини, виховувати в громадянина здатність до самостійного мислення, робити соціальний вибір і діяти для досягнення процвітання в Україні.

Вікові особливості учнів молодших класів є пріоритетними і можуть бути використані як психологічна основа для розробки здібнісно-орієнтованих моделей навчання здобувачів освіти в початковій школі.

Їх розуміння та врахування допоможе вчителю ефективно та раціонально організувати навчальний процес, повніше використовувати наявні ресурси, на достатньо професійному рівні планувати зміст навчальних предметів, прогнозувати результати роботи, виходячи з умов навчання.

Віковими особливостями естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є: відсутність стереотипізації, наочно-образний тип мислення,

недостатня сформованість процесу цілісного сприйняття, що носить мимовільний характер, провідна навчально-художня форма діяльності, усвідомлення первинних естетичних якостей творів мистецтва, формування інтересу до краси довкілля та мистецтва в різних видах діяльності та гри, цілісність, структурність і усвідомленість сприймання, швидка зміна настрою, швидкість безпосереднього прояву почуттів, вразливість.

Аплікація – це закріплення форми різноманітних заздалегідь підготовлених шматочків матеріалу на будь-якій основі, яка називається фоном. Основним завданням естетичного розвитку за допомогою аплікації є пробудження емоційного ставлення дітей до природи, навколишнього світу, самих себе.

Аплікація в початкових класах є засобом виховання естетичних почуттів. Технологія може бути використана учнями початкової школи та дозволяє ідентифікувати досвід учнів початкової школи та фіксувати його в різноманітних матеріалах.

Створення картин-аплікацій дозволяє учням відчувати задоволення та гордість за свою роботу. У процесі створення аплікації школярі вчаться розуміти красу роботи, красу форм, красу гармонії кольорів і матеріалів, яка закріплюється у свідомості молодшого школяра і згодом проявляється в інші предмети.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБОМ АПЛІКАЦІЇ

2.1. Дослідження рівня сформованості естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації

Гармонійний, всебічний розвиток і духовно багате виховання особистості – питання, які потребують невідкладного вирішення в теорії та практиці освітньої галузі. Тому завданням сучасної школи є реалізація естетизації всіх сторін навчального процесу.

У зв'язку з цим до навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів активно впроваджуються мистецькі предмети, де образотворче мистецтво відіграє важливу роль. Мистецтво, саме по собі – це потужний засіб впливу на особистість дітей і може задовольнити їхнє бажання розвиватися в естетичному дусі, художніх емоціях і культурній творчості.

З метою визначення рівня ефективності естетичної культури молодших школярів було проаналізовано концептуальні положення формування та розвитку особистості:

- когнітивний (знання);
- мотиваційний (ставлення інтересу до хореографічної діяльності);
- психофізичний (зв'язок між внутрішнім та зовнішнім станом індивіда і здатність передати цей зв'язок у власних продуктах);
- емоційна чуйність (емоційна насиченість психічних потреб і емоційна оцінка дитиною зовнішнього і внутрішнього світу, формування емоційно-ціннісної шкали ставлення до світу);
- творчий потенціал (самовираження та самореалізація у візуальному процесі творчості).

Комплекс блоків діагностики естетичної культури в образотворчому процесі учнів початкової школи наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Комплекс блоків діагностики естетичного виховання учнів
початкових класів у процесі образотворчої діяльності**

Компоненти	Показники
Когнітивний рівень	Наявність знань з образотворчого мистецтва теми аплікація
Мотивація до образотворчої діяльності	Зацікавленість учнів; орієнтування змісту образотворчої діяльності індивідуальним художньо- естетичним уподобанням дітей
Емоційний рівень	Емоційне відтворення художніх образів у вправах та аплікаційних композиціях; емоційне насичення виробів, емоційно-художнє оцінювання зразків образотворчих творів
Психофізичний потенціал	Відображення внутрішнього світу особистості; точне відтворення художніх образів в асоціативно- імпровізаційних вправах та етюдах
Творчий потенціал	Різноманітність використання аплікаційних засобів; образно – тематична імпровізація; відтворення власного твору; створення авторської композиції.

Розроблені компоненти та показники дають змогу досліджувати рівень естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Дослідження проводилося на базі Вовчинецької гімназії Берегометської селищної ради Вижницького району Чернівецької області і охоплювало 38 учнів початкових класів.

Для проведення експериментальної роботи були обрані й застосовані загальноприйняті соціологічні та психолого-педагогічні методи, а також

метафоричні елементи та ігрові техніки, що використовуються в дослідницькому процесі.

Протягом констатувального експерименту рівні розвитку мотиваційних компонентів досліджувалися різними методами, включаючи спостереження, анкетування, тести, завдання.

Когнітивна частина вивчається за допомогою анкетування та тестових методик, які містять завдання, пов'язані з темою, що вивчається, а також методики адаптації незакінчених речень до образотворчої діяльності. З метою вивчення теоретичних основ декоративно-прикладного мистецтва учням було запропоновано виконати теоретичне завдання «Фотокадр» (Завдання №1).

Завдання проходило за такою схемою: діти отримували нумеровані картки з назвами десяти видів декоративно-ужиткового мистецтва та набором картинок, на яких ці види відображені візуально. Учні повинні були встановити між ними відповідність.

Рівень знань оцінювався за наступною схемою: 5 балів (далі б.) – без помилок; 4 б. – 1-3 помилки; 3 б. – 4-5 помилок; 2 б. – 6-7 помилок; 1 б. – 8-9 помилок; 0 б. – немає правильних відповідей.

Результати відповідей зазначені в таблиці № 2.2.

Рівень теоретичних знань із аплікації визначався за допомогою методу незакінчених речень (Завдання № 2). Його завдання полягали у наступному: з'ясувати, які види аплікації учні знають і наскільки вони знайомі з термінологією. Для цього учням було запропоновано завершити п'ять незакінчених висловів.

Відповіді на запитання анкети оцінювалися за 5 – бальною шкалою: 5 балів – всі речень заповнені правильно; 4 бали – 1 помилка; 3 бали – 2 помилки; 2 бали – 3 помилки; 1 бал – 4 помилки; 0 балів – всі речення заповнені неправильно.

Результати представлені в таблиці 2.2.

Дослідження показують, що діти засвоюють матеріал на достатньому теоретичному рівні.

Для визначення рівня теоретичних знань програми також було використано тестове завдання (№ 3) «Збери пазл». Суть завдання залишається такою ж, але зміст базується на іншому матеріалі: дітям необхідно було склавши невеликі пазли, які демонструють техніки аплікації, та встановити, які саме матеріали використовувались у техніці, яку відображено на картинці. Знання учнів оцінювалися за п'ятибальною шкалою.

Результати відповідей занесені до таблиці 2.2.

Рівень художньої грамотності визначався за допомогою тесту (Завдання № 4) під умовною назвою «Пригадай, що ти навчився» й передбачало з'ясувати вміння учнів визначати визначення терміну «аплікація», основні види аплікацій, інструменти, матеріали, які потрібні для виготовлення виробів з аплікацією. Зміст цієї форми роботи був таким: учні виконували запропоновані тестові завдання, які включали 5 питань. В отриманих картках вони повинні були знайти і позначити одну або кілька правильних відповідей, що вказувалось поряд із завданням.

Результати відповідей занесені до таблиці 2.2.

Когнітивні фактори також вивчалися шляхом надання дітям практичних завдань для перевірки їхніх практичних навичок. Так, технологія, якість і швидкість виконання аплікації у команді вивчалась під час ігрового завдання (Завдання № 5) «Заверши розпочате».

Гра проходила так. Діти сиділи за партами і грали роль глядачів. Один за одним учні, виходили у центр класної кімнати і протягом 1 хвилини створювали аплікацію. Кожен наступний учень доповнював та довершував те, що не встиг закінчити його попередник.

Критерієм оцінки цього завдання була відповідність виконання аплікації зразка, якість її виконання, взаємодія та швидкість реакції

дітей. Результати роботи оцінювалися за результатом колективно виконаної учнями роботи.

Результати відповідей занесені до таблиці 2.2.

Узагальнюючи отримані дані, зазначимо наступне: незважаючи на те, що учні успішно досягли поставлених цілей, показники теоретичних і практичних знань з образотворчого мистецтва були на високому та достатньому рівні.

Спостереження на уроках образотворчого мистецтва виявили, що вивчення елементів проводилось за стандартною методикою, яка не адаптована до словниково-технічних вимог декоративно-ужиткового мистецтва та розвитку особистісних якостей учнів початкової школи.

Рівень володіння практичними навичками виконання аплікації визначався у вправі «Зачіска для бабусі» (Завдання №6).

Суть завдання така: за допомогою підготовленого та роздрукованого шаблону, дітям було запропоновано створити зачіску для бабусі, як результат виконання аплікації. Необхідно було придумати форму та колір зачіски, розфарбувати елементи, які будуть використовуватись, вирізати їх, охайно намастити кожен елемент та прикріпити до основи у вигляді зачіски.

Учні, котрі виконали аплікації гарно: акуратно наклеїли елементи, симетрично вирізали їх, гарно розфарбували, отримували 5 балів за виконану роботу, а учні, які знехтували вимогами та правилами – 0 балів.

Результати відповідей занесені до таблиці 2.2.

Високий рівень знань виявили половина учасників дослідження – 19 осіб (50%), 12 осіб (31,6%) виявили достатній рівень знань, а решта – 7 осіб (18,4%) – середній. Це пов'язано з тим, що на уроках образотворчого мистецтва не приділяється достатньої уваги вивченню аплікації, а надається перевага іншим видам декоративно-ужиткового мистецтва.

Рівень практичних знань технік аплікації з'ясовувався шляхом виготовлення виробу, який мав назву «Мій естетичний світ» (Завдання № 7).

Найцікавішими, на нашу думку, є творчі завдання, спрямовані на виявлення особистісного ставлення молодших школярів до образотворчого мистецтва.

Зміст завдання такий. Вчителька продемонструвала учням дві нові техніки аплікації. Перший прийом діти повинні були самостійно освоїти та відпрацювати протягом встановленого часу, причому вчителька наголошувала на важливості його якісного виконання, але не зосереджувалася на зовнішньому контролі чи оцінюванні дитячих робіт.

Іншими словами, учні мали самі судити про те, наскільки добре вони впоралися із завданнями, а тим, хто вважає роботу успішно виконаною, дається можливість відпочити.

Після демонстрації другої техніки школярам було запропоновано вирішити для себе, чи потрібен їм час, щоб оволодіти нею. Критеріями оцінки інтересу дитини до праці є тривалість часу, витраченого на розробку аплікації технічних елементів і бажання самостійно опановувати ці технічні елементи.

З урахуванням психофізичних особливостей дітей молодшого шкільного віку та результати виконання завдань, отримані результати були такими: 19 учнів (50%) виявили високий рівень мотивації; 10 учнів (26,3%) - середній; 9 учнів (23,7%) – достатній рівень.

Аналіз цих даних показує, що більшість учнів початкової школи мають оптимальну мотивацію до образотворчого мистецтва. Вважаємо, що така ситуація пов'язана з методами та формами роботи, які заохочують юних учнів до трудової діяльності та стимулюють їхню мотивацію до досягнення успіху в мистецтві.

Восьме завдання передбачало самооцінювання власної діяльності та пропонувалось учням у вигляді анкети, питання якої передбачали рефлексію.

Слід зазначити, що загалом молодші школярі продемонстрували широкі знання з декоративно – ужиткового мистецтва. Більшість учнів знайшли правильні відповідності, закінчили речення, дали відповіді на

тестові завдання, виконали практичні завдання, які були спрямовані на діагностику групової та індивідуальної взаємодії під час виконання поставлених завдань, оцінили власні досягнення.

Результати відповідей занесені до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Загальні показники когнітивних факторів

Показники	Тести	Оцінка виконання тестових завдань в балах та %					
		5	4	3	2	1	0
Теоретичних основ декоративно-прикладного мистецтва, аплікації як його виду	№1	44,7	39,5	10,5	5,3	-	-
	№2	39,5	26,3	15,8	-	18,4	-
	№3	50	34,2	15,8	-	-	-
Тестування на виявлення рівня художньої грамотності	№4	50	26,3	13,2	10,5	-	-
Практичні знання з основ виготовлення аплікації, колективне завдання	№5	50	44,7	5,3	-	-	-
Практичні знання з основ виготовлення аплікації, інд. завд.	№6	50	31,6	18,4	-	-	-
	№7	50	26,3	23,7	-	-	-
Рефлексія	№8	50	26,3	23,7	-	-	-

Шляхом порівняння теоретичних і практичних завдань цих учнів молодших класів у дітей формується вищий рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок застосування. Ми вважаємо, що це тому, що діти молодшого шкільного віку, як правило, мають великі практичні уроки та завдання, які допомагають розвивати їхні навички застосування. Це може бути наслідком інтегрованого підходу до навчання, де теоретичні знання доповнюються практичною діяльністю.

Окрім цього, значну роль відіграє залучення дітей до творчих процесів, що стимулює їхню мотивацію та інтерес до навчання. Навчальні програми

часто включають різноманітні творчі завдання, які допомагають дітям закріпити теоретичні знання на практиці.

Також слід врахувати, що вчителі, використовуючи сучасні методики викладання, надають учням можливість активно брати участь у практичній діяльності, що сприяє розвитку їхніх навичок і вмінь у виготовленні аплікацій.

Таким чином, поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю забезпечує високий рівень підготовки молодших школярів.

Наступним етапом констатувального експерименту є дослідження емоційно-чуттєвої, психофізичної та творчої складових ефекту естетичного виховання учнів початкових класів у процесі образотворчого мистецтва за допомогою аплікацій.

У цій частині за допомогою ігрового художнього тесту вирішувалися наступні питання:

1. Розкривати вміння дітей передавати різні емоційні стани у процесі створення виразних асоціацій і міміки, оцінювати власні емоційні стани.
2. Визначити рівень творчої активності школярів через імпровізаційні вправи та створення етюдів у процесі аплікації.

Перше завдання здійснювалося під час ігрового тесту «Мій настрій» і включало дві вправи.

У першій вправі учні міркували про різні емоційні стани, виконуючи п'ять асоціативних вправ: «Радісна мавпа», «Щасливе кошеня», «Злий вовк», «Сумній лев», «Боягузливий заєць». Рухи виконувалися під акомпанемент спеціально підібраного музичного твору та одночасно із тим дозволяло розвантажити дітей, зробити рухливу паузу та сприяти комфортному психологічному середовищу.

Оцінка практичних умінь молодших школярів така: реалістичне представлення п'яти емоційних станів та асоціативної поведінки – 5 балів; дещо неточне представлення емоцій та асоціативної поведінки в одній вправі – 4 бали; рухи та емоцій передані точно – 3 бали; три емоційні стани та

асоціативні рухи відтворені неточно – 2 сторінки, чотири емоційні стани та асоціативні рухи відтворені неточно – 1 бали; всі емоційні вправи та асоціативні рухи відтворені неточно і не можуть бути виконані – 0 балів.

Під час ігрової вправи «Малюючий пензлик» вивчалась оцінка власних емоційних станів дітей. На початку гри учні спочатку записують ручкою свій настрій, потім уявляють, як пензликом «малюють» на білому папері, фарбою малюють свій настрій, а потім відтворюють його за допомогою власних емоцій.

Якість та акуратність виконання завдання оцінювались за п'ятибальною шкалою. Дані отримані за виконання двох завдань відображено в таблиці 2.3.

Рівень творчої активності та художньої виразності визначається в ігровому завданні «Аплікація-мультиплікація», яке проводиться так: учитель демонструє учням п'ять аплікацій із зображенням казкових героїв. Учнім було запропоновано відтворити емоційність зображеного казкового героя в невеликій емоційній імпровізації.

Таблиця 2.3

Загальні показники емоційного, сенсорного та психофізичного факторів у балах та %/Бали	Завдання №1	Завдання №2
5	26,3	15,8
4	50	73,7
3	23,7	10,5
2	-	-
1	-	-

Отже, запропонована діагностична модель на основі мистецьких методів (що розкривають когнітивну, афективно – перцептивну, творчу сфери особистості) дає змогу комплексно вивчити ефективність процесу естетичної культури дітей через образотворчу діяльність.

Діагностика рівня естетичного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів засобами образотворчого мистецтва виявляє повноцінність сформованості теоретичних знань та практичних умінь учнів. Вважаємо, що розвиток естетичної культури буде більш ефективним, якщо форми і методи образотворчої діяльності зможуть стимулювати емоційну імпровізацію молодших школярів, психофізичні та активні творчі прояви. Тому в подальшому необхідно проводити науковий показ та експериментальну перевірку педагогічних умов організації та впровадження художньої діяльності в навчально-виховний процес школи, щоб послідовно і цілеспрямовано вирішувати завдання естетичної культури.

2.2. Характеристика педагогічних умов формування естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації

Сучасний розвиток Нової української школи зосереджений на освітніх функціях і орієнтований на дітей різного віку. У навчальному процесі чи в позакласній роботі необхідно створювати умови для різнобічного розвитку особистості молодших школярів. Навчання дітей має бути індивідуально зорієнтованим, передбачати інноваційні форми роботи та методики навчання.

Вважаємо, що одним із важливих напрямків виховання є естетика, яка поділяється на музичне виховання та художнє виховання.

Художньо-естетичний розвиток учнів молодших класів у процесі навчання образотворчому мистецтву передбачає розв'язання ряду важливих завдань, пов'язаних із залученням учнів до дійсності та прекрасного світу мистецтва, збагачення їх духовного і практичного зв'язку з художньо-естетичними цінностями, вирішення багатьох важливих завдань, пов'язаних з оволодінням естетичним сприйняттям.

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з досліджуваного питання та враховуючи результати виявлених експериментів,

нами було виокремлено педагогічні умови художньо-естетичного виховання учнів.

Першочерговою умовою навчання художньо-естетичного виховання учнів початкової школи є інноваційна методика організації уроків образотворчого мистецтва. Перш за все – різноманітність і варіативність у роботі з учнями на уроці, яка полягає у необхідності:

- використовувати нові та нетрадиційні техніки створення іміджу для створення відповідного середовища для творчого розвитку, а саме: естетичне оформлення виставкових зон та освітніх просторів, забезпечення необхідними красивими, якісними та різноманітними матеріалами та інструментами;

- забезпеченні інтригуючого початку уроку, цікавих та різноманітних завдань, використанні комплексних тем, які об'єднують різні сфери та види мистецтва, нетрадиційні методи та техніки, створення дружньої та сприятливої атмосфери в класі, що дозволяє кожному здобувачу освіти «зануритися» у творчий процес, стимулює саморозвиток школярів та їх активну творчу діяльність;

- співпраці на уроці (учитель виступає в ролі консультанта, експериментатора та партнера у формах колективної роботи);

- використанні казкових образів, музичного супроводу тощо.

Другою умовою навчання, на нашу думку, є систематичне здійснення художньо-естетичного виховання в процесі навчання учнів молодших класів образотворчому мистецтву.

Вважаємо за необхідне виділити наступні етапи формування художньо-естетичного ставлення до мистецьких творів:

- ознайомлення учнів з необхідними знаннями, поняттями та уявленнями про навколишню дійсність і красу мистецтва;

- опанування способів вираження естетичного смаку;

- реалізація естетичного смаку у свідомості учнів;

– використання в процесі навчання образотворчого мистецтва та інших видів діяльності.

При цьому вважаємо, що систематична робота вчителів необхідна не тільки на уроках образотворчого мистецтва, а й у процесі позакласної виховної діяльності.

Характеристика освітньої діяльності, спрямованої на художньо-естетичне виховання засобами образотворчого мистецтва учнів першого - четвертого класів початкової школи, розглянута на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Характерні ознаки виховних заходів, спрямованих на художньо-естетичне виховання учнів 1–4 класів засобами образотворчого мистецтва

Третьою умовою навчання є вміння вчителів початкової школи організовувати художньо-естетичне виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури свідчить, що вимоги естетичного виховання до професійної діяльності вчителя початкових класів стають дедалі вибагливішими. Тому сучасні вчителі повинні вміти інтегрувати художні образи в навчальну діяльність здобувачів освіти молодших класів, поглибити естетичне сприйняття дітьми різноманіття навколишньої дійсності, сприяти взаємозв'язку наукових понять з естетичною сутністю, що існує навколо них, забезпечувати виховання дітей, накопичення їх особистого естетичного досвіду тощо.

Вважаємо, що сучасний вчитель початкових класів повинен володіти теоретичними знаннями в галузі естетики, широким естетичним кругозором, правильним і поглибленим сприйняттям естетики в суспільному житті, природі та мистецтві, практичними вміннями та вміннями вести за собою в естетичних ситуаціях.

Четвертою педагогічною умовою є організація позакласної художньої діяльності для посилення виховної функції художньо-естетичного виховання молодших школярів.

Відтак, вважаємо, що створення вчителем умов для розвитку художньо-естетичного виховання має відбуватися не лише в межах школи, а й продовжуватися у вільний від навчання час учнів.

Згідно з державними документами основні завдання позакласної та позашкільної роботи відображені на рис. 2.2.

Вважаємо, що педагог повинен своєчасно розкривати таланти та здібності дітей, стимулювати творчу діяльність молодших класів, закріплювати досягнуті результати безперервним навчанням, поступово вдосконалювати навички та компетенції. Водночас важливо пам'ятати, що заняття мистецтвом сприяють розвитку креативності лише тоді, коли викликають в учнів позитивні емоції.

Крім того, однією з ключових умов творчої успішності учнів є об'єктивне оцінювання їх художньо-творчої діяльності.

**Рис. 2.2. Основні завдання позакласної та позашкільної роботи
згідно із нормативними документами**

Найпростіша дитяча творчість, найскромніші дитячі знахідки «надихають» дітей молодшого шкільного віку, створюють атмосферу радості і сприяють їхньому розвитку.

Творча активність проявляється в бажанні створити щось своє, займатися образотворчою діяльністю. Не кожен учень може стати художником, але їм потрібні творча ініціатива та мислення, знання правил композиції і кольорознавства, сформовані на уроках образотворчого мистецтва, творча уява та пам'ять, пережита творча радість обов'язково знайдуть відображення в його подальшій діяльності.

Найефективніший розвиток художніх і творчих навичок вимагає використання емоційно насиченої навчальної програми, наповненої різноманітними техніками. Метою цікавих занять є формування стійкої мотивації, бажання висловити своє ставлення та емоції у візуальній формі. Тому цікаві заняття, особливо з використанням нетрадиційних технологій, є важливою складовою творчого розвитку дітей.

Щоб дитяча творчість була продуктивнішою, нестандартною та оригінальною, принесла їм багато радості, вчителі повинні створити веселу та невимушену атмосферу самостійної діяльності, що допоможе дітям бути вільними та нестримними у образотворчій діяльності.

Такий спосіб організації творчої діяльності дітей відповідає завданням сучасної реформи освіти, яка полягає в тому, щоб спонукати вчителя до пошуку власних шляхів і методів вирішення актуальних педагогічних проблем, прояву ініціативи, прийняття нестандартних педагогічних рішень.

Отже, такий спосіб організації дитячої творчої діяльності перегукується з місією сучасної реформи освіти, яка полягає в тому, щоб спонукати вчителя самостійно знаходити шляхи і способи розв'язувати актуальні педагогічні проблеми, проявляти ініціативу, приймати нестандартні педагогічні рішення.

2.3. Методичний інструментарій формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації

Використання природних матеріалів на уроках образотворчого мистецтва має велике значення для естетичного виховання учнів, виховання їх художнього смаку, а також для розвитку їхньої творчості та уяви. Зустрічі із природою розширюють уявлення учнів і покращують їхню здатність уважно спостерігати за різними формами, які створює природа (рис. 2.3.).

Кожен природний матеріал має свої особливості: зовнішній вигляд, міцність і пластичність. З огляду на це вони визначають, для чого та як можна використовувати той або інший матеріал.

Рис. 2.3. Природні матеріали

Природні матеріали найкраще збирати під час осінніх походів, прогулянок у парках, лісах. У цей час природа одягається в барвисті шати (Б.Житник, 2015, с. 42).

Листя рослин, дерев і кущів в основному використовуються для ремесел і бувають різних форм і відтінків кольору.

З листя складають пейзажі, візерунки, зображення птахів і тварин.

Цікаві аплікації можна зробити із засушених або пресованих осінніх квітів.

При використанні натуральних матеріалів використовуються породи дерев: липа, клен, ясен. Збирати врожай слід восени, коли він дозріє, але не відкладайте, оскільки листя висохне і почне гнити. З насіння липи можна зробити голови птахів, з клена і ясена з успіхом можна зробити вушка білок і зайців, а також хвости і пелюстки тварин. Невеликі гілочки потрібні для виготовлення різних частин виробу: рук, ніг, шиї, які також служать сполучним матеріалом. Найкраще використовувати гілки бузку (у них гілки

під різними кутами), сосни та ялини (які в сухому стані міцні). З гнучких гілок верби за власним задумом можна виготовити силуети птахів і тварин (Б.Житник, 2015, с. 43).

При підготовці робочих матеріалів необхідно захистити дерева та кущі. Вибирати переважно сухі гілки, але уникати пересохлих, оскільки вони легко ламаються.

Чудовим матеріалом для виготовлення поробок є коріння чагарників і дерев, яким природа наділила різноманітні форми. Оскільки коріння забезпечує поживними речовинами все дерево, його найкраще збирати, коли дерево та пень викорчуюють, а кущ восени вивозять із саду.

З жолудів і каштанів, завдяки своїй формі, легко виготовляти людей і тварин. Зберігати жолуді та каштани потрібно в прохолодному місці. Тривале зберігання в сухому місці призведе до їх пересихання, а шкаралупа стане крихкою. Збирати каштани необхідно восени, коли вони повністю дозріли, оскільки занадто рано зібрані каштани в'януть і втрачуть свій зовнішній вигляд під час сушіння.

Шишки – відмінний матеріал для виготовлення статуєток тварин, птахів, фігурок дроворубів. Найкраще збирати нерозкриті шишки, оскільки відкрити шишки можна досягти, помістивши нерозкриті шишки в сухе місце.

Пташине пір'я буває різних розмірів і кольорів. З нього можна робити фігурки птахів, хвосту тварин, гілки, різні частини квітів. На берегах річок і озер можна знайти безліч мушель різних форм та кольорів. Їх можна використовувати для створення декоративних елементів, фігурок тварин, намиста тощо.

Окремі частини виробу з природних матеріалів з'єднують за допомогою пластиліну, клею ПВА та гілочок (Житник Б.О., с. 44).

Для аплікації на уроках образотворчого мистецтва можна використовувати різноманітні природні матеріали, переважно плоскої форми: листя, чагарники, квіти, трави, чашечки жолудів, мушлі у вигляді бризок, осколки розбитої яєчної шкаралупи, відходи насіння. Насіння для

виробництва продуктів харчування, таких як пшениця, жито і просо, не можна використовувати, і слід поважати працю фермерів.

Оскільки природа сама створює різноманітні форми і кольори, то природні матеріали бажано обробляти переважно на їхній поверхні. Втручанням у природу буде, наприклад, вирізування квітів певної форми з листя; майстерність – це пошук таких форм у природі, а вони, безумовно є, варто тільки уважно придивитися (Б.О. Житник, 2015, с. 45).

Аплікаційні композиції з природних матеріалів створюють так само, як і паперові аплікації.

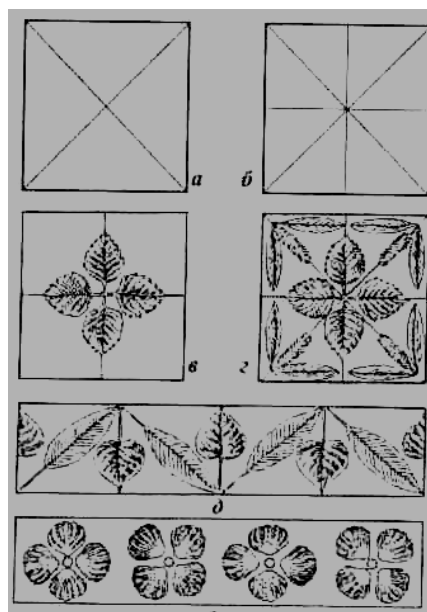

Рис.2.4. Складання візерунків, орнаментів

Наприклад, розглянемо складання декоративної аплікації у квадраті та смузі (рис. 2.4). Залежно від розміру підготовленого листя, з кольорового паперу вирізують квадрати розміром приблизно 100-150 мм з кожного боку. Креслять на квадратах діагоналі (а) та лінії осей (б).

Оскільки орнамент завжди розміщується від центру, рекомендується зробити перший візерунок з листя, наприклад, граба, на лінії симетрії центру квадрата (в). Далі симетрично по діагоналях кутів квадрата приклеюють листя верби (г).

Школярі можуть використовувати листя липи та верби (д) або подібні за формою річкові мушлі, щоб виготовити аплікації за власним баченням та продукуючи власні ідеї (е) (Б.Житник, 2015, с. 46).

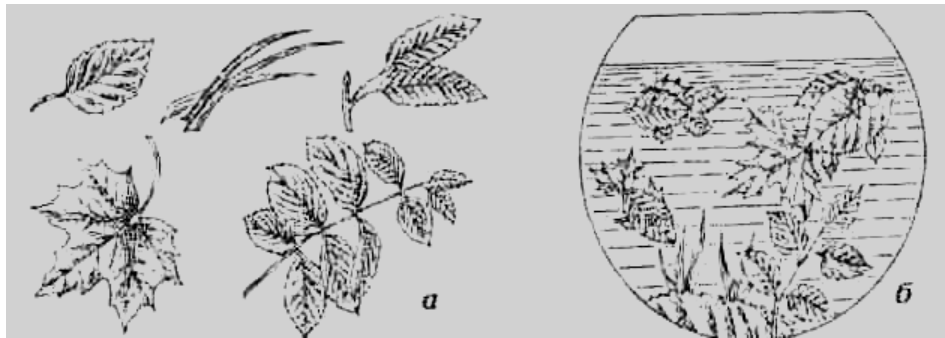

Рис.2.5. Акваріум

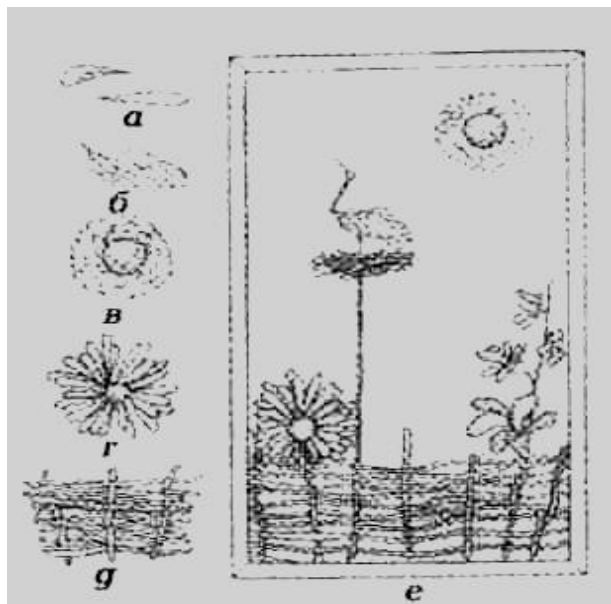

Рис.2.6. Аплікаційне панно

Щоб зробити аплікацію «Акваріум» вирізують з картону основу. Вона може бути прямокутною або напівкруглою, як показано на рис. 2.5., 2.6.

На вирізану заготовку прикріплюють світло-блакитний папір, це буде імітувати рівень води в акваріумі. Вибравши всю композицію з одного елемента (гілки з травинками), приклеюють до основи природні матеріали і поміщають рибку на основу так, щоб вона не перевищувала рівень води, зображений на основі. Якщо є дрібні черепашки, їх рекомендується приклеїти на дно аплікаційного акваріума.

Ікебана – це композиції з різноманітних трав, квітів, гілок та інших природних матеріалів. Це мистецтво зародилося в Японії і зараз найбільш популярно серед східних слов'ян. В ікебані можна використовувати як сухі, так і живі рослини (Б.Житник, 2015, с. 47).

Залежно від змісту ікебана може бути звичайною і тематичною. Звичайний створюється за наявним матеріалом, а тематичний присвячується певній події чи даті.

Природні матеріали для ікебани відбираються під час прогулянки, відвідування лісів, парків, полів, водойм чи річок. Зернові та декоративні трави найкраще збирати наприкінці літа і восени, коли вони стають золотистими та міцніють. Злаки роблять букет струнким і графічним, а гнучкі трави додають йому живописного відтінку.

Зрізані рослини слід сушити, зв'язавши стебла (квітками донизу) і підвісивши подалі від нагрівання та яскравого світла. Особливо красиво в зимових букетах виглядають безсмертник, декоративний льон, ковила, дрібний очерет, ягоди лунарії, гілочки ялини, липи та берези.

Аплікаційні композиції (ікебани), розміщені на диску або платівці, справляють естетичне враження. Під час створення композиції (за винятком аплікацій) зібрані природні матеріали небажано розташовувати на одній площині. Плоскі композиції виглядають неприродно.

На рисунку 2.7 композиція складається із засушених троянд, верхніх частин стебел очерету, плодів примули вечірньої. Букет закріплено на основі з пластиліну. Гарний зовнішній вигляд матиме основа з березових кіл (б) і букет із різноманітних трав і квітів: тимофіївки, пастушої сумки, кривавника, безсмертника.

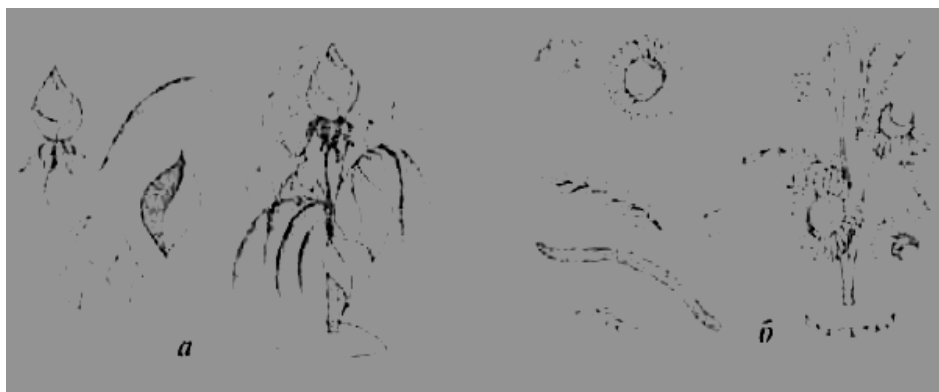

Рис. 2.7. Ікебана

Одним із видів декоративно-вжиткового мистецтва є робота з *соломкою*. З соломи виготовляють різні арт - об'єкти, зокрема картини, панно, фігурки людей, тварин і птахів. Дерев'яні предмети також декорують соломкою. З солом'яного ротанга виготовляють капелюхи, декоративні квіти, сумочки та кошики.

Для дітей молодшого шкільного віку найдоступнішою роботою з аплікацією є соломка. Роботи з солом'яної аплікації на уроках образотворчого мистецтва можуть бути ілюстраціями до оповідань і казок, пейзажами, вітальними листівками, сувенірами тощо.

Для аплікацій підходить солома із зернових культур, таких як овес, ячмінь, пшениця та жито. Вівсяна солома має блискучий золотистий колір, дуже еластична і легко обробляється. Пшенична і ячмінна солома щільніша і світліша за кольором, ніж житня (остання має золотистий колір).

На шкільних подвір'ях та сільських присадибних ділянках соломку після збирання врожаю слід брати із снопів. Після збирання комбайном солома є зім'ятою і непридатною до роботи.

Із зібраної соломи зрізають вузли і знімають листя зі стебел, сортують за довжиною. Поміщають у ємність і заливають окропом. Через 15 – 20 хвилин соломка втрачає хрусткість і стає еластичною. Її виймають з води і розрізують вздовж стебла з середини ножем або скальпелем (краще шилом). Нарізану соломку розгладжують попередньо розігрітою праскою спочатку з внутрішньої, а потім з зовнішньої сторони. Гаряча праска може змінювати колір соломинки. Насиченість відтінку визначається температурою праски

(110 – 180°C) і часом обробки. Таким чином виходять різні відтінки: від світло-жовтого до темно-коричневого. Не можна залишати гарячу праску на одному місці, оскільки солома прилипне до неї.

Для роботи з соломкою використовують ножиці, скальпель або ніж, пінцет або шило. В якості основи використовують шматок картону, цупкого паперу або шматок пластику. Для створення контрастного фону можна приклеїти до основи кольоровий папір (Б.Житник, 2015, с. 49).

Застосовувати технологію не складно. Малюють або переносять олівцем контур малюнка на основу, нарізають соломки потрібної довжини і ширини і приклеюють їх на різні частини малюнка. Зіставляють краї соломинок один з одним, дотримуючись напрямку, в якому соломинки будуть розміщені залежно від форми деталей.

Так, у зображенні стовбура дерева солома приклеєна вертикально, листя – симетрично, а гілки – по діагоналі. Для запобігання пошкодження фону, перш за все на зображеннях з дрібними деталями, малюнок переноситься на тонкий папір, а соломка приклеюється на нього.

Після висихання соломинки вирізаються, а краї обводяться і відшліфовуються ножицями (найперше вигини) і приклеюються до основи.

Нарізвавши соломку смужками, квадратами, ромбиками, трикутниками, можна виготовляти прикраси за власним дизайном і прикрашати ними різні вироби. Для створення аплікації-малюнка рекомендується перш за все виконати деякі її елементи, для прикладу: хатинка, ферма, дерево і сонце (рис. 2.8.).

Малюнки переносять на тонкий папір і приклеюють окремі шматочки соломки відповідного розміру. Після висихання вирівнюють краї ножицями по контуру, загладжують його дрібнозернистим наждачним папером (шкуркою) і приклеюють до шару основи.

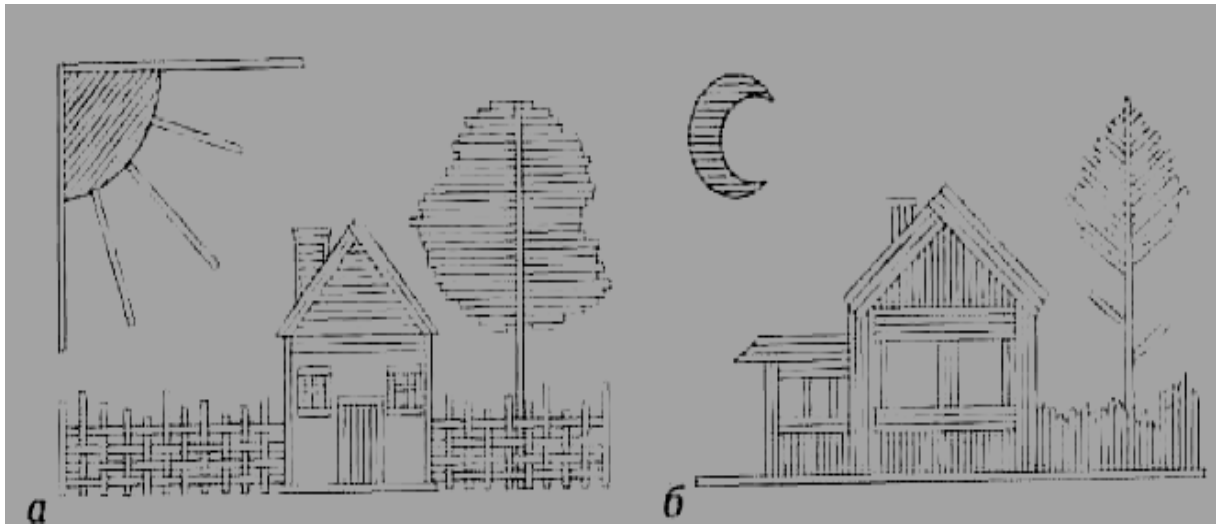

Рис.2.8. Аплікаційні композиції із соломки

Виготовляючи сюжетні аплікації із соломки на уроках образотворчого мистецтва, слід придумувати їм назви, бажано також скласти коротеньку історію.

В якості основи можна використовувати картон, фанеру або пластик. Щоб додати контрасту, тло часто фарбують у темні кольори. Наклеювання соломки можна робити на плоскі основи (рис. 2.9., а, б, в) і на об'ємні (г) (Б.О. Житник, 2015, с.50).

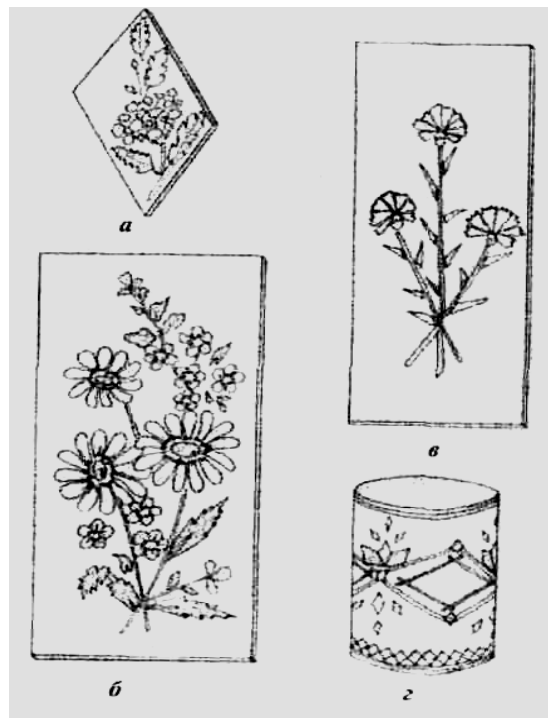

Рис.2.9. Сувеніри із соломки

Почуття, у тому числі і естетичні – специфічна форма відображення оточуючого. Тому там, де немає поєднання предметів, форм, кольорів і звуків, які можна сприймати як приклади краси в повсякденному середовищі, краса не виникає і не розвивається. Однак для розвитку естетичних почуттів дітей самої лише наявності таких об'єктів недостатньо.

Естетичне виховання має вирішальне значення для загального розвитку дитини. Основи естетичного виховання закладаються при участі дорослих уже одразу після народження дитини і продовжують формуватися з часом.

Таким чином, естетичний розвиток дитини є однією з умов, що гарантують ефективність процесу морально-духовного виховання. Високі моральні, естетичні та інтелектуальні почуття, що характеризують розвиток дорослої людини, не даються дітям у готовому вигляді від народження: вони з'являються і прогресують упродовж усього дитинства під дією соціальних умов життя та середовища виховання.

Таким чином, молодший шкільний вік - це особливий вік для естетичного виховання, коли вчителі відіграють провідну роль у житті своїх учнів.

Користуючись цим, кваліфіковані вчителі можуть не лише закласти міцний фундамент для естетичного розвитку особистості, але й сформувати справжній людський світогляд через естетичне виховання. Це пов'язано з тим, що саме в цьому віці формується відношення дитини до світу і розвиваються суттєві естетичні якості, необхідні для її майбутньої особистості.

Ефективним естетико-виховним засобом, який відповідає концептуальним засадам гуманістичної педагогіки та є особливо актуальним в умовах кризи освіти і виховання, є аплікація.

Висновки до другого розділу

Дослідження рівня сформованості естетичної культури молодших школярів засобом аплікації проводилося на базі Вовчинецької гімназії Берегометської селищної ради Вижницького району Чернівецької області. Під час його здійснення вивчалися такі компоненти, як: когнітивний рівень, мотивація до образотворчої діяльності, емоційний рівень, психофізичний, творчий потенціал. Здійснене дослідження дозволило встановити, що в учасників спостерігається повноцінна сформованість теоретичних знань і практичних умінь.

Педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів зосереджені навколо того, що інноваційним підходом до художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл є організація мистецьких уроків; системне впровадження художньо-естетичного виховання в процес навчання молодших школярів мистецтву є дуже важливим; готовність вчителів початкової школи до організації художньо-естетичного виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва – ключове завдання; організація позакласної роботи з мистецтва для посилення виховної функції художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку – невід’ємний компонент всебічного та збалансованого формування естетичної культури молодших школярів; об’єктивна оцінка їхньої художньої-творчої діяльності важлива оцінна складова.

Естетичне виховання дуже важливе для всебічного розвитку дитини, оскільки саме естетичний розвиток дитини – одна з умов, що гарантує ефективність процесу морально-духовного виховання. Молодший шкільний вік – це особливий вік для естетичного виховання, і вчителі відіграють важливу роль у їхньому житті. Ефективним естетико-виховним засобом, що відповідає концептуальним засадам гуманістичної педагогіки та є особливо актуальним в умовах кризи освіти і виховання, є аплікація.

ВИСНОВКИ

З дослідження проблеми ми дійшли висновків:

1. Здійснено аналіз наукової літератури вивчення проблеми естетичного виховання молодших школярів засобами народних промислів. На підставі цього встановлено, що естетичне виховання – багатоаспектне філософське, загальнокультурно-психологічне та педагогічне поняття, яке охоплює споріднені, але не тотожні загальні поняття естетичного та художнього виховання, що включає освіту художніми (мистецтво) та позахудожніми засобами.

Естетична культура є важливою галуззю виховного процесу Нової української школи, із своїми засобами, формами та методами. Методи виховання різні, але мета одна – виховання духовного смаку людей і розвиток їхніх ідеалів, художньої творчості. Естетична культура молодших класів повинно проходити через усі ланки навчання, щоб забезпечити всебічний розвиток особистості, здібностей і талантів і на цій основі збагачувати інтелектуальний потенціал, духовну культуру людини, виховувати в громадянина здатність до самостійного мислення, робити соціальний вибір і діяти для досягнення процвітання в Україні.

2. Розкрито, що молодший шкільний вік – це особливий вік для формування естетичної культури, і вчителі є головними особами в житті своїх учнів. Користуючись цим, кваліфіковані педагоги можуть не лише закласти міцний фундамент для естетичного розвитку особистості, але і для формування справжнього людського світогляду через естетичне виховання, бо саме в цьому віці формується ставлення дитини до світу та розвиваються естетичні якості, необхідні для її майбутньої особистості.

Естетичний розвиток особистості починається в ранньому дитинстві. Особливу увагу слід приділяти естетичному вихованню дітей молодшого шкільного віку, якщо ми хочемо, щоб у дорослому віці вони були духовно збагачені.

Вікові особливості учнів молодших класів є пріоритетними і можуть бути використані як психологічна основа для розробки здібнісно – орієнтованих моделей навчання здобувачів освіти в початковій школі. Їх розуміння та врахування допоможе вчителю ефективно та раціонально організувати навчальний процес, повніше використовувати наявні ресурси, на достатньо професійному рівні планувати зміст навчальних предметів, прогнозувати результати роботи, виходячи з умов навчання.

Віковими особливостями естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є: відсутність стереотипізації, наочно-образний тип мислення, недостатня сформованість процесу цілісного сприйняття, що носить мимовільний характер, провідна навчально-художня форма діяльності, усвідомлення первинних естетичних якостей творів мистецтва, інтерес до краси життя і мистецтва, різні види художньої та ігрової діяльності, цілісність, структурність і усвідомленість сприймання, швидка зміна настрою, швидкість безпосереднього прояву почуттів, вразливість.

Обґрунтовано, що аплікація – це закріплення форми різноманітних заздалегідь підготовлених шматочків матеріалу на будь-якій основі, яка називається фоном. Основним завданням естетичного розвитку за допомогою аплікації є пробудження емоційного ставлення дітей до природи, навколишнього світу, самих себе.

Аплікація в початкових класах є засобом виховання естетичних почуттів. Технологія може бути використана учнями початкової школи та дозволяє ідентифікувати досвід учнів початкової школи та фіксувати його в різноманітних матеріалах. Створення картин – аплікацій дозволяє учням відчувати задоволення та гордість за свою роботу. У процесі створення аплікації школярі вчать розуміти красу роботи, красу форм, красу гармонії кольорів і матеріалів, яка закріплюється у свідомості молодшого школяра і згодом проявляється в інших предметах.

Здійснено дослідження рівня сформованості естетичної культури молодших школярів засобом аплікації на базі Вовчинецької гімназії Берегометської селищної ради Вижицького району Чернівецької області.

Під час його здійснення вивчалися такі компоненти, як: когнітивний рівень, мотивація до образотворчої діяльності, емоційний рівень, психофізичний, творчий потенціал. Здійснене дослідження дозволило встановити, що в учасників спостерігається повноцінна сформованість теоретичних знань і практичних умінь.

3. Доведено, що педагогічні умови формування естетичної культури молодших школярів зосереджені навколо того, що художньо – естетичне виховання учнів початкової школи є інноваційним підходом до організації мистецьких уроків; системний підхід до реалізації художньо – естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі навчання мистецтва є надзвичайно важливим; готовність вчителя початкової школи до здійснення художньо-естетичного виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва – ключове завдання; організація позакласної роботи з образотворчого мистецтва для посилення виховної функції художньо – естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку невід’ємний компонент всебічного та збалансованого формування естетичної культури молодших школярів; об’єктивна оцінка їхньої художньо – творчої діяльності важлива оцінна складова.

Розкрито, що естетична культура дуже важлива для всебічного розвитку дитини тому, що естетичний розвиток дитини є однією з умов, які гарантують результативність процесу морально – духовного виховання. Молодший шкільний вік – це особливий вік для формування естетичної культури, і роль вчителя в житті учнів є значною. Ефективним естетико – виховним засобом, який відповідає концептуальним засадам гуманістичної педагогіки і є особливо актуальним і застосованим в умовах кризи освіти і виховання, є аплікація.

4. Вважаємо, що для формування естетичних почуттів учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва засобом аплікації найважливішими напрямками роботи є:

- ✓ визначення проблем формування естетичних почуттів учнів як пріоритетної у навчально – виховній діяльності початкової школи;
- ✓ координація естетико – виховних впливів школи, сім'ї та закладів культури на процес формування естетичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку;
- ✓ розробка та впровадження на практиці комплексної програми формування естетичних почуттів дітей засобом аплікації;
- ✓ використання у навчально – виховній роботі з учнями різних ресурсів та медіа для розвитку естетичних почуттів молодших школярів;
- ✓ стимулювання естетичної діяльності у молодших класах засобом аплікації;
- ✓ використання в процесі формування естетичних почуттів молодших школярів звичних та сучасних форм і методів роботи.

Ці напрями були успішно реалізовані за допомогою низки педагогічних умов (системний підхід для формування естетичних почуттів учнів на уроках образотворчого мистецтва під час виготовлення аплікації, ознайомлення учнів з ціннісним змістом аплікації як одного з об'єктів естетичних почуттів, оволодіння дітьми способами естетичної діяльності, необхідними для самоорганізації естетичних уподобань, і набуття учнями досвіду використання естетичних почуттів засобом аплікації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова, Н. (2001). Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. *Рідна школа*, 1, 53-54.
2. Андрущенко, І. (2005). Творча діяльність як основа формування естетичної культури особистості. *Рідна школа*, 8, 43-45.
3. Барвінок, І. (1999). Визначення рівня розвитку естетичної культури у школярів. *Початкова школа*, 5, 59-61.
4. Безрукава, І. (2018). Естетичне виховання школярів на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа*, 9, 15-17.
5. Бех, І.Д. (2005). Молодший школяр як особистість. Методичний посібник для вчителів. Київ: Початкова школа.
6. Бех, І.Д. (2008). Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 204.
7. Бушман, І.О. (2005). Естетика. Навчальний посібник. Суми: СУМДУ, 141.
8. Ваганова, Н.А. (2012). Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ: Видавництво «Фенікс», Т. XII. Психологія творчості. Випуск 15. Частина I., 68-76.
9. Вакульська, Н.М. (2015). Значення уроків образотворчого мистецтва у всебічному розвитку особистості молодшого школяра. *Початкова школа*, 5, 16-18.
10. Ващенко, Г. (1994). Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 208.
11. Волошина, Н.Й. (1996). 3 теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва. *Педагогіка і психологія*, 3, 9-18.
12. Гіптерс, З. (2001). Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*, № 9, 60–63.

13. Горобець, Н.М. (2012). Методика виховання естетичних почуттів: природа, мистецтво. Навчально-методичний посібник. Луганськ: Видавництво “Альма-матер” ЛДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 118.
14. Горобець, Н.М. (2019). Формування естетичних почуттів у молодших школярів. *Рідна школа*, 11, 46-49.
15. Демченко, І. (2002). Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Рідна школа*, 6, 62-64.
16. Державний стандарт початкової освіти, (2018)., затверджений постановою Кабінету Міністрів України, 37.
17. Джола, Д.М. (1998). Теорія і методика естетичного виховання школярів. Київ, 390.
18. Естетичне виховання (густосологія): методичні рекомендації. (2004). Запоріжжя, 42.
19. Житник, Б.О. (2015). Форми і методи навчання. Методичний poradник. Харків: Основа, 128.
20. Жорнова, О. (2012). Художньо-естетичне виховання в контексті культуротворчості. *Рідна школа*, 6, 12-14.
21. Загальна та вікова психологія. Навчально-методичний посібник. (2023). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 256.
22. Калашник, Н.Г. (2004). Густосологія: Теорія і практика формування естетичних смаків. Запоріжжя, 267.
23. Калініна, Л. (2017). Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*, 3, 24-25.
24. Калініна, Е. (2002). Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва. *Початкова школа*, 2, 37-38
25. Каліш, В.А. (2017). Аплікація як засіб естетичного виховання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вип. 27 / Редкол.: М.І. Сметанський та ін.* Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 166-177.

26. Калошин, В.Д., Вельбовець, Н.В. (2016). Педагогіка оптимізму і успіху. *Шлях освіти*, 81-89.
27. Карлінська, Я.В., Прищепа, В.В. (2021). *Формування естетичного виховання у молодших школярів в умовах НУШ. Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: збірник доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції*, 217-219.
28. Клименко, О.О. (1997). Розвиток учнів на уроках образотворчого мистецтва. *Нові технології навчання*. К. Вип.19. С.237-239.
29. Коваль, Л.Г. (2019). Виховання почуття прекрасного. Київ: *Початкова школа*, 4, 10-12.
30. Ковбасюк, Т. (2020). Форми та методи естетичного виховання молодших школярів. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець, Н.М., 188, 66-71.
31. Коновець, С. В. (2000). Образотворче мистецтво в початковій школі. Київ: Знання, 80.
32. Кононко, О.Л. (2001). Соціально-емоційний розвиток особистості. Київ: Освіта, 225.
33. Концепція Нової української школи. (2016). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
34. Кубинська, М. (2015). Роль уроків образотворчого мистецтва у розвитку молодших школярів. *Початкова школа*, 1, 16-18.
35. Кутковець, С.Б. (2015). Естетичне виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа*, 6, 24-34.
36. Лозова, В.І., Троцько, Г.В. (2002). Теоретичні основи виховання і навчання. Навчальний посібник. Харків: "ОВС", 400.
37. Лозовий, В.О. (2005). Основи естетики. Київ: Вища школа, 275.
38. Мазоха, Д.С. (2005). Педагогіка. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 130.

39. Масол, Л. М. (2006). Методика навчання мистецтва у початковій школі: пос. для вчителів у початковій школі. Х.: Ранок, 256.
40. Мининник, А. В., Павленко, Ю. Г. (2022). Аплікаційні роботи з природного матеріалу в початковій школі. Режим доступу: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_2022.pdf#page=164
41. Опанащук, М. (1998). Концепція єдиної системи естетичного виховання у загальноосвітніх школах України. Мистецтво та освіта, 1, 2-7.
42. Проблеми освіти і виховання в умовах цивілізаційних змін. (2015). Зб. наук. праць. За заг. ред. Н.А. Басюк. Житомир: вид-во ЖДУ ім.. І. Франка, 180.
43. Рудницька, О. П. (2005). Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна кн. Богдан, 360.
44. Русова, С.Ф. (1997). Вибрані педагогічні твори. У 2-х книгах. Київ: Либідь, 269.
45. Савченко, О.Я. (2012). Дидактика початкової освіти. Підручник. Київ: Грамота, 504.
46. Сергєєнкова, О. П., Столярчук, О. А., Коханова, О. П., Пасєка, О. В. (2012). Вікова психологія. Навчальний посібник Київ: Центр учбової літератури, 376.
47. Сирітка, Г. (2002). Виховання естетичних поглядів молодших школярів. *Початкова освіта*, 13, 8.
48. Сухомлинський, В.О. (1977). Вибрані твори: в 5 т. Київ: «Рад. школа», 5, 639.
49. Сухомлинський, В.О. (1976). Як виховати справжню людину. Вибр. твори: в 5 т. К., Т.2, 203-224.
50. Сухомлинський, В. О. (1987). Школа і природа. Твори у 5 т. К. Т. 5. 549.
51. Фіцула, М.М. (2002). Педагогіка: Посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 300-303.

52. Хомич, І. (2021). Вікові особливості прояву особистісних характеристик молодших школярів. *Психологія: реальність і перспективи*, 14, 221-225.
53. Шестобуз, О. (2021). Формування естетичних смаків молодших школярів на уроках мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя. Збірник наукових праць*. Вип. 2 (24), 44-50.
54. Шпак, В.І. (1996). Взаємозв'язок загального й естетичного розвитку у вихованні учнів. *Початкова школа*, 2, 30-37.
55. Щербо, А.Б., Джола, Д.М. (2004). Теорія і методика естетичного виховання школярів. Навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 392.
56. Яновська, Н. (2005). Мистецтво навчання або навчання через мистецтво. *Початкова школа*, 9, 47-49.
57. Ярощук, Л., Печеневська, Д. (2020). Естетичне виховання особистості молодшого школяра. Режим доступу: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/Materialy_konferentsii_2020.pdf#page=330

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання 1. «Фотокадр»

Встановіть відповідність між назвою та зображенням кожного із представлених видів декоративно – ужиткового мистецтва.

	
АПЛІКАЦІЯ	ДЕКОРАТИВНИЙ РОЗПИС
	
ВИШИВКА	ТКАЦТВО

ПИСАНКАРСТВО

ВИТИНАНКА

ФЛОРИСТИКА (ІКЕБАНА)

СКРАПБУКІНГ

ХУДОЖНЄ ПЛЕТІННЯ

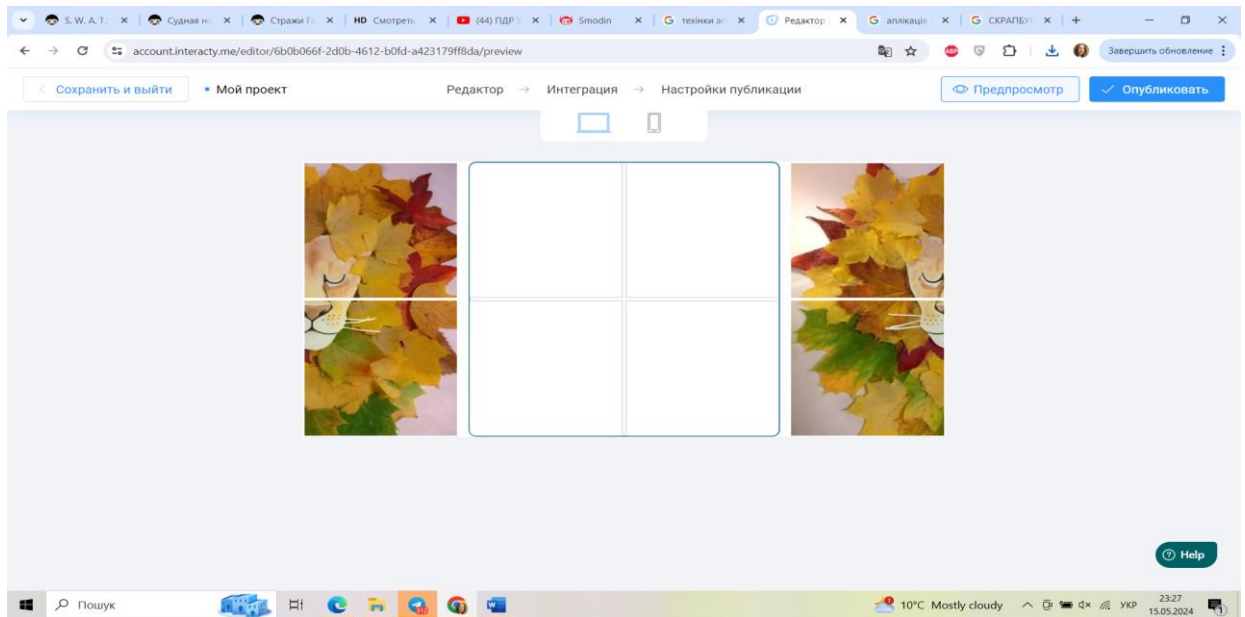
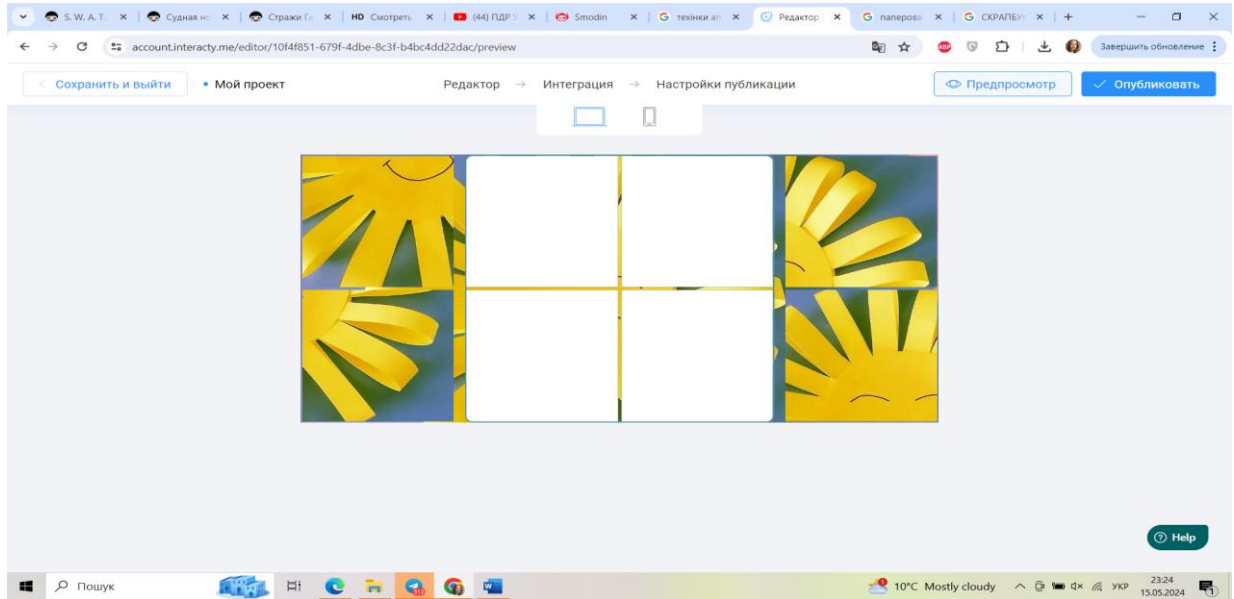

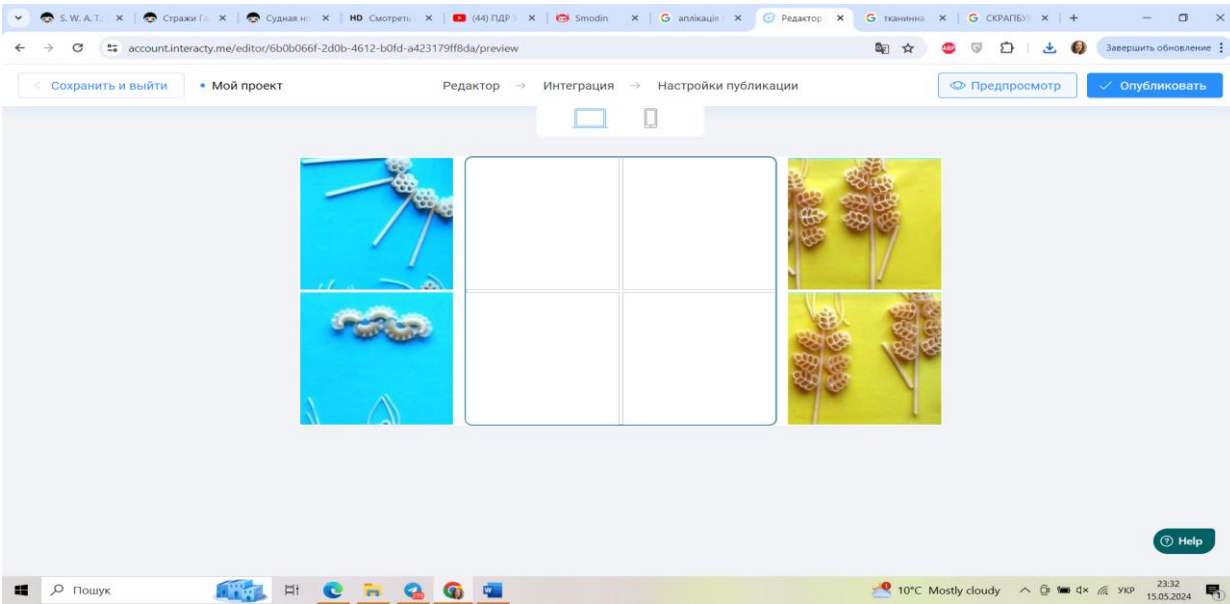
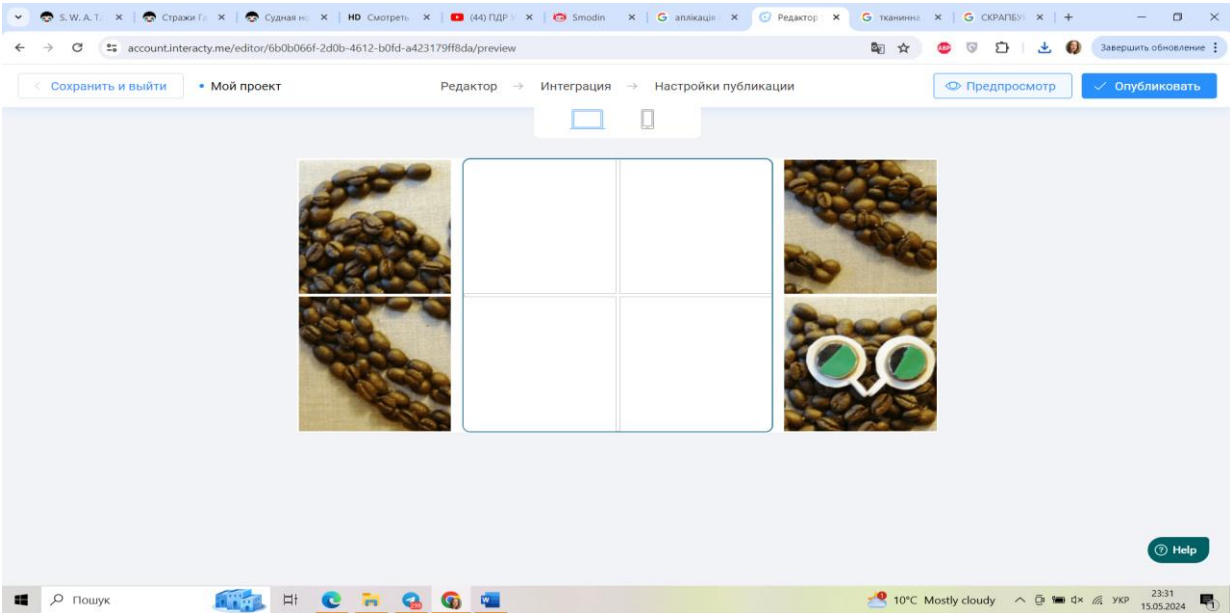
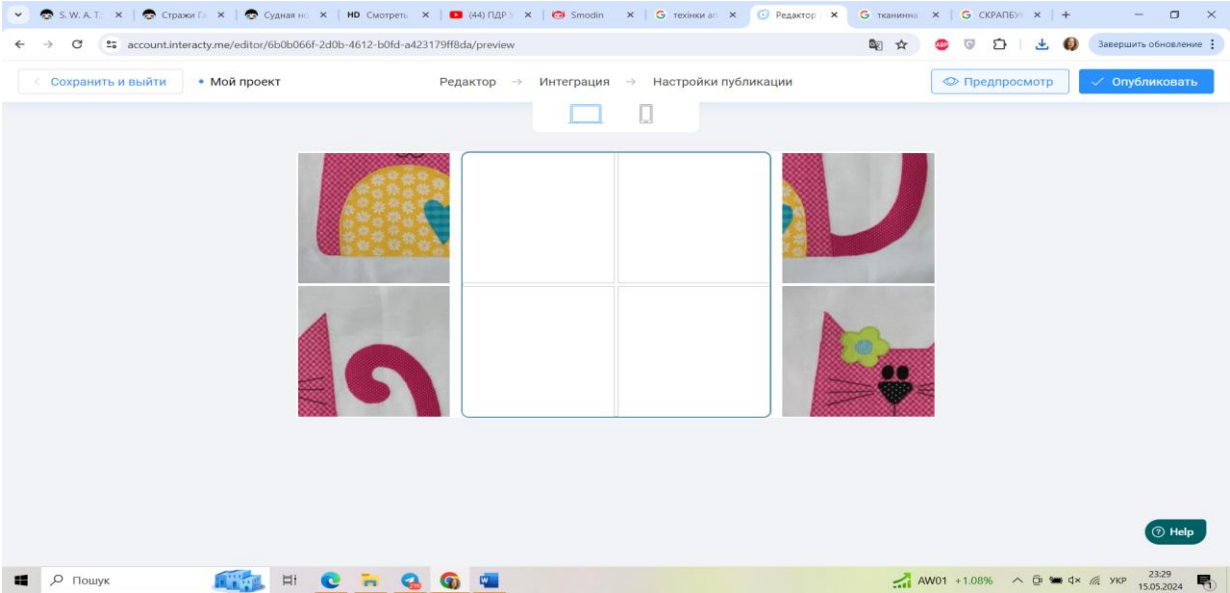
ВИПАЛЮВАННЯ ПО ДЕРЕВУ

Завдання 2. Закінчи речення, визначивши вид аплікації

Проста	Передбачає використання прямих ліній, спрощеної форми, простих швів, необроблених країв тканини та складається з одного шматка тканини, який пришивають на основну тканину.
Об'ємна	Для надання об'ємності перед прикріпленням на основу під деталі аплікації підкладають об'ємний матеріал. Такий як синтепону, поролон, вата.
Клаптикова	Процес декору, який виготовляється шляхом нашивки чи приклеювання зображення на тканину чи папір.
Одноколірна	Аплікація виконана в однієї кольоровій гамі.
Багатоколірна	Багатокольорова аплікація – це аплікація в якій використовується не менше двох кольорів.

Завдання 3. Склади пазл з різними видами аплікації

Завдання 4. Анкета для молодших школярів**«Пригадай, чого ти навчився»**

1. Аплікація – це...

а) це один із видів декоративно-ужиткового мистецтва, заснований на створенні художніх зображень, візерунків, орнаментів шляхом закріплення їх на площин.

б) вид бісероплетіння.

в) технологія виготовлення виробів з глини;

г) технологія виготовлення виробів з дерева.

2. Вкажіть, які є види аплікацій за використаними матеріалами

а) з паперу;

б) з тканини;

в) з піску;

г) з природних матеріалів.

3. Вкажіть інструменти, які потрібні для виготовлення виробів з аплікацією

а) молоток;

б) голка;

в) нитка;

г) ножиці.

4. Вкажіть матеріали, які потрібні для виготовлення виробів з аплікацією

а) папір;

б) тканина;

в) клей;

г) крейда.

5. Аплікації бувають:

а) об'ємними, плоскими;

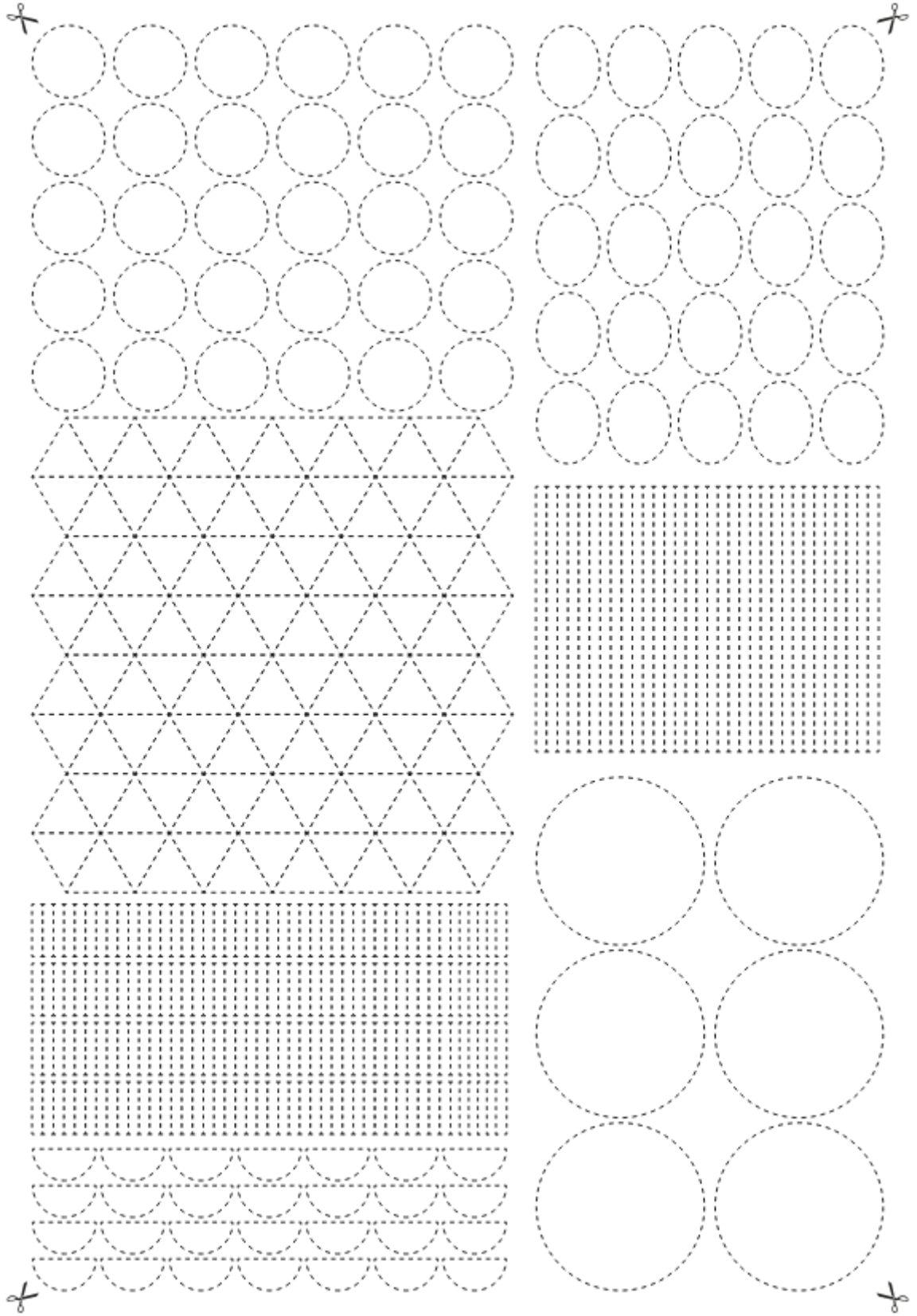
б) легкі, важкі;

в) одноколірними, багатоколірними;

г) веселі, сумні.

**Завдання 5. Зразок аплікації, яку дітям необхідно було повторити та
виконати колективно**

Завдання 7. Виконай аплікацію

Завдання 8. Самооцінювання власних досягнень

Оціни за шкалою від 1 до 5, зафарбувавши відповідний квадратик:

1. Самостійність виготовлення

--	--	--	--	--

2. Готовність до уроку (наявність інструментів, матеріалів, спецодягу).

--	--	--	--	--

3. Дотримання культури праці (не відволікався на розмови, не залишав робочого місця, не порушував правил безпеки праці, по закінченні роботи прибрав робоче місце).

--	--	--	--	--

4. Якість виробу:

– відповідність розмірів виробу заданим;

--	--	--	--	--

– відповідність форми виробу тій, що задана ескізом;

--	--	--	--	--

– охайність виробу.

--	--	--	--	--

5. Наскільки ти задоволений проведеним заняттям:

--	--	--	--	--

Додаток Б

Фрагмент уроку образотворчого мистецтва на тему «Веселі сніговики»

1. Організація класу до уроку.

Ми починаємо урок, а на уроці ми ...

Уважні!

Розумні!

Організовані!

Кмітливі!

А щоб ротик правильно говорив, зробимо зарядку:

1.1. Фонематична зарядка

Ло – ло – ло: Снігом землю замело.

Ля – ля – ля: Стала білою земля.

Лі – лі – лі: Ось замети чималі.

1.2. Робота із загадкою

Я жив собі серед двора,

Там, де гуляє дітвора.

Та сонця промінь гріти став –

І я струмочком задзюрчав.

(Сніговик)

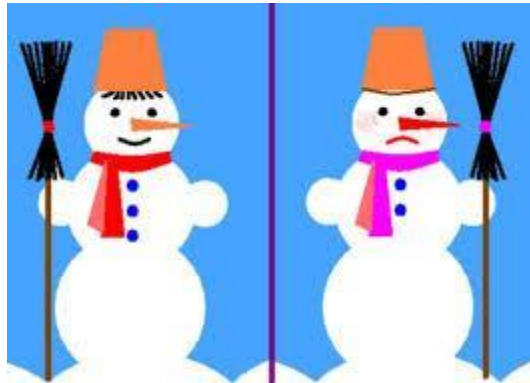
1.3. Робота над віршем “Сніговик” О. Сенатовича

Сніговик морквяний ніс
 Вгору віника підніс
 І питає: «Перехожі,
 Чом на мене ви не схожі?
 Я стою, а ви в бігах,
 Ви у пальтах, у шапках...
 Гей, скажіть, у вас носи,
 Як у мене, – для краси?»

1.4. Розглядання малюнків

— Давайте поглянемо на малюнки і знайдемо, в чому відмінності.

—Вірно, діти, а чому кожен сніговик відчуває себе по-різному?

—Тому що одного сніговика образили.

—А в нашому класі є діти, які ображають своїх друзів.

2. Мотивація до виконання практичного завдання

2.1. Відгадування загадки

Я падаю на ваші хати.

Я білий-білий, волохатий.

Я прилипаю вам до ніг

І називаюсь просто.... (сніг)

– А що можна зробити зі снігу? (Наліпити сніжки, зробити сніговика)

Фізкультхвилинка «Перший сніг»

2.2. Оголошення теми уроку та мети навчання

2.3. Сприймання та аналіз візуальної інформації та висловлення власної думки, враження (Твори для сприйняття: Р. Макнейл «Сільський сніговик»; Р. Дункан із циклу «Зимові забави»).

3. Виконання практичного художньо-творчого завдання.

3.1. Повторення правил техніки безпеки

- Діти, давайте пригадаємо правила роботи з ножицями і клеєм на уроці, а саме: ножиці не повинні виходити за край парти; не тримай ножиці вістрями вгору; не ріж на ходу, не вставай з місця під час різання; передавай ножиці закритими і кільцями вперед;

3.2. Практична робота.

1. Вибір матеріалу, який найкраще підходить для зображення сніговика.

2. Вибір положення аркуша (вертикальне або горизонтальне) відповідно до макета сніговика.

3. Продумування композиції (як і де розмістити сніговиків і природні об'єкти)

4. Покрокове оформлення аплікації.

5. Практична робота.

5. Підсумок уроку

5.1. Презентація результатів власної аплікації.